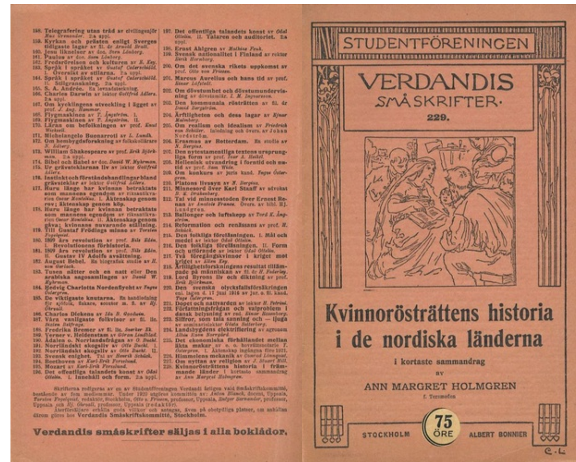

Kvinnorösträttens historia i de nordiska länderna

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk, n:r 229 av Studentföreningen Verdandis Småskrifter, har digitaliserats av **Nationalbiblioteket i Helisngfors** i december 2012 och anpassats för Projekt Runeberg i april 2013 av Ralph E.

Då det gått mer än 70 år sedan författarinnan **Ann Margret Holmgrens** (1850-1940) levnad, så gäller inte längre något upphovsrätt.

STUDENTFÖRENINGEN **VERDANDIS** SMÅ SKRIFTER. **229. Kvinnorösträttens historia i de nordiska länderna** i kortaste sammandrag av ANN MARGRET HOLMGREN f. Tersmeden STOCKHOLM75 öreALBERT BONNIER *C.L., ill.*Av Verdandis Småskrifter hava hittills utkommit 228 häften.

Varje häfte kostar BO öre.

1. Om människans ursprung av lektor G. Adlert. 6:e uppl.

2. I vår befolkningsfråga av prof. Hjalmar Ohrvall. 2.dra uppl.

3. Koranen, Muhammedanernas bibel, av prof. H. Almkvist. 4:o uppl.

4. Nutidens arbetssätt av byråingenjör Karl af Geijerstam. 3:e uppl.

5. Om överläggningar och beslut, un hjälpreda. av Axel tivenson. 13:e uppl.

6. Istiden av prof. A. G. Höt/bom. 5:e uppl.

7. Lars Johan Hierta av bibliotekarien Harald Wienefyren. 2.a uppl.

8. Skolans ställning till religionsunder-visningen i Sverge och andra länder av Anna Whitlock. 2 a uppl.

9. Skatterna till staten av red. Harald Sohl-mon. 2:a uppl.

10. Från människosläktets barndom av Kilen Key. 3:e uppl.

11. Den industriella arbetarfrågan av Gustaf Mös teen. 2:a uppl.

12. Husdjurens skötsel av folkhögskol läraren J. F. Hallenborg. 3:e uppl.

18. Tillståndet 1 Frankrike före revolutionen 1789 av 0. v. Zueigbergk. 4:e uppl.

14. Voltalre och hans strid mot fördomarna i religion och samhälle av Hellen Lindgren. 4:e uppl.

16. Om tanke- och yttrandefrihet av John Sluart Mitt. (jvera. av prof. HJ. öUrval 1. 4 « uppl.

10. Jorden och solsystemet ar prof. Karl IJohlin. 4:e uppl.

17. Om pängar av bank ful [mäktig E. J leyer. öters. och bearb. av bankdir. Johan L11 lie-ht) ö k. 2.-a uppl.

18. Giordano Bruno, en tankefrihetens martyr, av Joh. Bergman. 3:o uppl.

19. Syndafloden, efter lidv. BaeBs, av prof. Gunnar Andersson. 3:e uppl.

20. Den politiska rösträtten ar fll. dr David Bergström. G:e uppl.

21. Färgernas betydelse 1 djur- och växtvärlden av G. Steffen. 2:a uppl.

22. Den stora franska revolutionen av red. O. v. Zueigberyk. 4:e uppl.

23. Om förebyggande av eldfara och om eldsläckning av K. Wavrinsky.

24. Karl Ivarsson och lantmannapartiet av litteratör Emil Svensén.

25. Huru böra mejerierna betala mjölken? av K. F. Lundin.

26. Folkbildningspolltikern Adolf Diester-weg av Fridtjut Uerg.

27. Socialdemokratin, dess uppkomst och utveckling, uv Aa. Danielsson. 1. 2:a uppl. redig, av Hj. lirunting.

18. Socialdemokratin, dess uppkomst och utveckling, av Ax. Danieluon. 11. 2:a uppl. redig, av Hj. Braiiting.

2». Församlingsrätten av v. häradshövding Karl Staaft. 2:a uppl.

(K). Språket, dess liv och ursprung av fll. dr Karl Ljungstedt. 2:a uppl.

31. Likbränning eller begravning? av ingen-Jfir Ver l.indell. 3:e uppl.

82. Slumpen. Något om Bannolikhetaberäkn. av

ill. dr I. Damm. 2:a uppl.

13. Normalarbetsdagen av prof. Gu$t.l. Steffen. 2:a uppl.

34. Finland av bibliotekarien Harald Wieselgrn. Med karta. 2:a uppl.

35. Moralens utveckling av E. Key. 3:e uppL

36. Om rättstavningen av K. //. Lind. 2:a uppl.

37. Irland och Parnell av 0. W. Ålund.

38. Om testamente av jurin kaud. Bernt K. Drakenberg. 2:a uppl.

39. Konstgjorda gödselämnen av agrouom G. Berglund.

40. Industrin och kvinnofrågan av Övering. b>. .4 Andrée. 2:a uppl.

41. Elden av doo. Wilhelm Palmar. 2:a uppl.

42. Rättskrivningens grunder av prof. Adolf Noreen.

43. Kolumbus och upptäckandet av Amerika av prof. Karl Ahlenius. 2:a uppl.

44. Robert Burns av Gust. Fröding. 2:a uppl.

45. Socialismen av Hj. Braniing. 4:e uppl.

46. Modersmålet och dess utvecklingsskeden ar K. Ljungstedt. 3:e uppl.

47. Den svenska nykterhetsrörelsen av lektor Joh. Bergman. 3 e uppl.

48. Kulturkampen mellan semiter och indo-européer »v doc. K. L. Tallqvist.

40. Fredsrörelsen av Anna B. Wicksell. 2 a uppl.

50. Billigare järnvägsresor av A'. Trotsig.

61. Husdjurens yttre sjukdomar och deras behandling av ./. Vennerholm. 2:a uppl.

62. Växternas skyddsmedel emot yttervärlden av prof. B. Lidforss. 2:a uppl.

53. Almanackan och tideräkningen av prof. C. T. L. Charlier. 2:a uppl.

54. Om naturkrafternas växelverkan aY Hehnholtg. 3.o uppl.

55. Individualism ocb socialism av Kilen Ket/. 3:o uppl.

56. Progressiv beskattning av prof. K. Wicksell. 2:a uppl.

57. Slaveriet i antiken av lektor Joh. Bergman. 2:a uppl.

58. Häxeriet och häxeriprocesserna av ined. dr 4. Nyström. 2 a uppl.

59. Om psykisk uttröttning av prof. Hj. Öhr-vall. 3:e uppl.

60. Norge av Harald Wieselgren.

61. Folkundervisningens anpassning till den moderna kulturen av läraron N, Ohlsson-Hörle. 2:a uppl.

62. Hur den svenska folkskolan kom till av Öl. kand. Karl Linge.

63. Om tobak av G. G. Sanlesson. 2:a uppl.

64. Våra torvmossar av prof. Ii. Sernandtr, 3:e uppl.

65. Om naturvetenskapernas betydelse för världsåskådningen av Karl af Geijerstam. 2;a uppl.

66. Om sjukdomar hos sädesslag av lektor Karl Sturbuck. 2:a uppl,

67. Bildning av Kilen Key. 5:e uppl.

68. Astronomi och kultur av prof. C. V. L. Charlier. 2:a uppl.

69. Sverges inre tillstånd under Karl XII av Hugo Larsson, 2:a uppL

70. Bergens uppkomst av prof. Carl Wiman. Med 22 flg. 3 e uppl.

71. Spanien och Kuba av E. Svensén.

72. Om Norrlands näringar av prof. A. G. Högbom. 2:a uppl

73. Förfalskningar av närings- och njutningsmedel av John Lundin. 2:a uppl.

74. Gladstone av Gustaf tiiöetven. 2:a upplSTUDENTFÖRENINGEN VERDANDIS SMÅSKRIFTER. 229.

KVINNORÖSTRÄTTENS HISTORIA I DE NORDISKA LÄNDERNA

I KORTASTE SAMMANDRAG

AV

ANN MARGRET HOLMGREN

F. TERSMEDEN STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FÖRLAGSTOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1920Använd Litteratur.

C. A. Reuterskiöld: Om utvecklingen och tillämpningen av idén om kvinnans rösträtt.

L. Widell: Politisk röstrutt för kvinnan.

Gulli Petrini: Kvinnorösträttens historia 1884—1912.

Carl Lindhagen: Motion i Första kammaren 1919, n:r 223.

Lydia Wahlström: Den svenska kvinnorörelsen.

Lydia Wahlström: Statsintresset och kvinnans rösträtt.

S. L—d Adlersparre och Sigrid Leijonhufvnd: Fredrika Bremer. Ellen Fries: Märkvärdiga kvinnor.

Kvinnorörelsens landvinningar, översikt (L. K. P. B.).

L. K. P. R:s årsberättelser 1903—1918.

Fredrika Bremer: Hertha.

Kvinnans rättsliga ställning i Sverige av Årstautställningens kommitté. Helena Westermarck: Fredrika Bremer.

Norske Kvirider, red. av Fredrikke Mörck.

Elna Munch: Kvindernes Valgret.

Tidningar och tidskrifter.

Tidskrift för hemmet,

Dagny.

Hertha.

liösträtt för kvinnor.

Morgonbris.

Nutid.

Samtid.

Vårt Julblad 1916.

Nyhunde.

Forhandlinger i Btortinget och i odelstinget. Norske Intelligenssedler.

Kvinden och Samfundet.

Valgret for Kvinder.

Tilskueren.

Tidens kvinder.INNEHÅLL.

Finland.

Norge.

Danmark.

FINLAND. Pioniärerna.

De första spåren av en kvinnorörelse i Finland varsnas i mitten på 1800-talet, när Fredrika Runebergs' djupa medkänsla för det lidande kvinnosläktet trängt sig fram i pressen och litteraturen. Hon levde i skuggan av sin store make och under trycket av ett ansträngande stort hus och många barn. Hade så ej varit fallet skulle antagligen hennes feministiska författarskap ha fått större dimensioner än nu blev fallet. Hennes höga tankar om kvinnans bestämmelse och om hennes frigörelse stodo emellertid så i strid med gängse uppfattning, att när de uttalades väckte de mycken diskussion och gåvo sålunda upphov till den finska kvinnorörelsen.

Zacharias Topelius2 som var en varm kvinno-saksvän värderade hennes uppsatser så högt att han uppmanade henne att utge sina småbitar samlade, till gagn för vad han kallar »kvinnans sak, den stora saken som behöver alla sina arbetare», men hon avböjde i blygsam brist på självuppskattning.

Fredrika Runeberg, liksom ett flertal andra finska kvinnor, hade otvivelaktigt rönt inflytande av Fredrika Bremer,3 den stora bäraren i Norden av de nya tankarna.

Den främsta pioniären i Finland var emellertid A d e-laide Ehrnrooth.4 Det var hon som fick uppbära

1 F. 1807 f 1879 g. m. skalden Runeberg.

s F. 1818 f 1898 diktare.

5 F. 1801 f 1866.

* F. 1826 f 1005.det åtlöje och den förföljelse som brukar följa banbryter-skan för kvinnosaken i alla länder. Med pioniärens hela oförskräckthet kämpade hon tappert för kvinnornas män-niskorätt, som var trampad under fotterna i samhället. Redan på 60-talet tog hon till orda för kvinnans rösträtt och för likställighet mellan män och kvinnor med anledning av en debatt i riksdagen om kvinnans arvsrätt och myndighet.

Hon fordrade först och främst rätt till skolbildning och utbildning för olika verksamhetsgrenar för kvinnorna, men lämnade för övrigt aldrig någon orättvisa mot kvinnor oanmärkt. Hon säger själv på sin 70-årsdag: »Jag kunde inte utan protester tåla oförrätter mot mitt kön och kränkning av dess mest oförytterliga rättigheter.»

Hennes penna var i hög grad spirituell. Ingen kunde gå förbi de skarpa, originella och polemiserande artiklar som

hon flitigt producerade, lika litet som man kunde förbise hennes skönlitterära alster, vilka, även de, ofta inneburo en protest mot samhällsförhållanden som skadade kvinnan. >

Hon fick skörda frukterna av sin möda i det att det ena målet efter det andra som hon strävat efter uppnåddes. Endast rösträtten fick hon ej uppleva — den kom 1906, året efter hennes död. Först efter den segern i alla länder, och efter befrielsen från mannens målsmanskap över hustrun, var det enligt hennes mening möjligt för mänskligheten att nå en högre utveckling.

Även författarinnan Minna Canth1 väckte på 80-talet i den finskspråkiga pressen allmänhetens uppmärksamhet och intresse för kvinnorörelsen. Hennes tendensdramer voro betydande och orädda inlägg för kvinnan, särskilt arbetarhustrun. De bidrogo väsentligt till en ny syn på kvinnosaken.

1 F. 1844 t 1807.Vägen till rösträtten,

Bedan 1863 gav lantdagen kvinnorna en mycket begränsad och mindre betydande kommunal rösträtt i landskommunerna och 1872 i städerna. Valbara blevo de endast till skolråd, skoldirektioner och fattigvårdsstyrelser.

Snart insågo kvinnorna behovet av ökade rättigheter likasom av sammanslutning för att ernå dem. Finskkvinnoförening stiftades därför 1884 för »kvinnans höjande i intellektuellt och sedligt avseende samt förbättrande av hennes ekonomiska och medborgerliga ställning». Bland programpunkterna funnos såväl kommunal rösträtt och valbarhet som politisk rösträtt på samma villkor som för män. Föreningen verkade med nit bl. a. för kvinnans deltagande i de kommunala valen.

1892 bildades Kvinnosaksförbundet Unionen med skolföreståndarinnan Lucina Hagman som ordförande. Dess huvuduppgift var till en början bl. a. att främja unga kvinnors uppfostran och att vidga kvinnornas arbetsfält, men även arbetet för den politiska rösträtten hade en plats. På 1880—90-talet diskuterades på femi-nistiskt håll frågan om politisk rösträtt för kvinnor. Och 1884 väcktes frågan vid lantdagen av guvernörerna i Vi-borgs och Tavastehus' län AV. C. D a e h n och E. von A m m o n d t. Finsk kvinnoförening riktade då i pressen en uppmaning till representanterna att bevilja politisk rösträtt åt kvinnorna.

Vid ständermötet 1897 hade, i förening med frågan om förändring av lantdagsordningen, framlagts förslag om politisk rösträtt åt alla kvinnor som uppfyllde de i grundlagen fastställda villkoren för valrätt. Ännu möttes frågan av föga gensvar, men när författningen undertrycktes 1899 och det ryska våldsregementet utbredde sig och medförde nya sorgebud för var dag, då uppflammade upp-rorsandan mot förtrycket och bidrog till ett raskt förstående och utvecklande även av kvinnofrigörelsens idéer.En hemlig förening, utgrenad över hela landet, blev bildad för att motstå de olagliga åtgärderna. Och tusentals kvinnor trädde in i oppositionens led och blevo mottagna av männen med hänförelse. De deltogo lika aktivt och med lika stor risk för sin frihet som männen. Detta utvecklade i hög grad kvinnornas intresse för politik likasom deras längtan att få dela ansvaret för fosterlandets öde.

Hösten 1904 begynte ett intensivt arbete bland kvinnorna för rösträtten. Strax före riksdagens sammanträde höll Unionen sitt första möte för kvinnans politiska rösträtt. Kvinnorna i de högre samhällslagren ville stanna vid en begäran om rösträtt på samma villkor som då gällde för män, medan de socialdemokratiska kvinnorna i arbetarklassen fordrade lika, direkt och allmän rösträtt för män och kvinnor. Den senare linjen segrade och med entusiasm fattades resolution med begäran om politisk rösträtt för alla medborgare av båda könen som fyllt 24 år. En petition till lantdagen beslöts dessutom. Till mötet inkom tjugusju sympatiadresser från skilda delar av landet.

1905 slog frihetens timme efter den generalstrejk som tillgripits som påtryckningsmedel för författningens återinförande. Tsaren fann sig föranlåten att tillkännage att han ville framlägga tillståndens övervägande ett förslag om ändring av den finska folkrepresentationen på den allmänna rösträttens grund. Kvinnorna begagnade sig av det gynnsamma ögonblicket och anordnade ett demonstra-tionsmöte i Helsingfors, vartill infunno sig 400 delegerade från alla delar av landet, representerande 50,000 kvinnor. Slutligen stod allmänna opinionen helt på kvinnornas sida,, och samtliga politiska partier förklarade sig för saken.

Det socialdemokratiska partiet hade redan 1901 uppfört kvinnans rösträtt på sitt program. I maj 1906 framlades förslaget om representationsförändring, utarbetat av senaten och gillat av tsaren. Det antogs enhälligt av riksdagen 28 maj. Ingen hade ett enda ord att invända mot att kvinnorna vid samma ålder som männen — 24 år —fingo lika medborgerliga rättigheter med männen. Detta var liksom självfallet efter det utomordentligt uppoffrande stöd som männen hade åtnjutit av kvinnorna i den hårda striden för fosterlandets självständighet. Landets döttrar hade tjänat landet lika värdefullt som dess söner. Någon avkortaing i deras rättigheter ansågs icke kunna förekomma.

När tsaren hade yttrat betänkligheter mot kvinnans rösträtt • svarade senator Leo Mechelin1 att »nationens mening fordrar det, och det finns ingen anledning att frukta att kvinnorna icke skola begagna sin rösträtt med samma ansvarskänsla som männen».

Den 20 juli undertecknade tsaren den lag som upphävde • de fyra stånden och införde en enda kammare med 200 deputerade, valda med allmän och direkt rösträtt.

Efter 1906.

De båda kvinnoföreningarna Unionen och Finsk kvinnoförening började genast att bereda kvinnorna för ett klokt bruk av rösträtten. De höllo föredrag över hela landet för att väcka känslan för det ansvar som de nya rättigheterna medförde. Man diskuterade ivrigt frågan om huruvida man skulle sluta sig till de befintliga partierna eller bilda ett eget kvinnoparti och beslöt det förra. Men kvinnorna tillråddes att icke följa partiledningen som en fårskock samt att nämna och välja kvinnliga såväl som manliga kandidater emedan kvinnorna kunde väntas bast förstå kvinnors intressen.

Ingendera av de båda stora kvinnoföreningarna anslöt sig till något parti. Däremot uppställde' Svenska kvinnoförbundet2 och det Ungfinska f ö r b u n-

1 P. 1839 f 1914, framstående politiker.

a Anslutet till I. W. S. A.det Suomalainen naisliitto1, vilka bildats 1907 efter rösträttens införande, var och en sitt program för politisk uppfostran.

Det svenska förbundet, som arbetar sida vid sida med svenska folkpartiet, står liksom detta på strängt konstitutionell bas och har till uppgift att verka politiskt väckande på kvinnorna samt att ena svensktalande kvinnor i Finland och att befordra svensk kultur m. m. Förbundet har således både en politisk och en kulturell mission. Och det uppställer egen kandidatlista vid kommunala och politiska val.

Det finska förbundets mål är att sprida upplysning och uppfostran i allmänna frågor åt landets kvinnor, att väcka intresse för alla reformer i det sociala livet och att sammanföra de olika samhällslagren till närmare beröring för * att fördjupa känslan av den nationella samhörigheten. Det arbetar i utpräglat demokratisk anda.

Förbundet lämnar sina medlemmar full frihet med avseende på valen. En av dess uppgifter är att verka försonande och förmedlande när de politiska vågorna gå för högt. Vid valen äro dess medlemmar nitiska i agitationen var och en för det parti vilkets mening den biträder, men ha dock alltid kvinnornas intresse i sikte.

Till första lantdagen valdes 19 kvinnor ur skilda samhällsgrupper, de flesta över 40 år och gifta. Tre bland dem voro gifta med lantdagsmäri. En, lärarinnan fröken Dagmar Neovius, var vald av Svenska partiet,

2 av Ungfinska partiet, den ena var den framstående skolföreståndarinnan Lucina Hagman, 6 från G a m-m a 1 f i n s k a partiet, varibland en jordbrukarhustru samt fru Hedvig G e b h a r d och fröken Alexandra G r i-penberg, 1 från agrarerna och 8 från socialdemokraterna, de llesta kroppsarbeterskor. Av kvinnliga medlemmar i lantdagen väcktes 26 motioner. Som man kunde vänta gingo de flesta av dessa motioner ut på välbehövlig förbättring av kvinnors och barns förhållan-

1 Anslutet till I. \V. S. A.den, såsom avskaffande av mannens målsmanskap över hustrun, höjd skyddsålder för flickor, höjd äktenskaps-ålder för kvinnor, asyl för ogifta mödrar, hushållsskolor, vidsträcktare användning av

kvinnor i statstjänst, nykterhet o, s. v. Även framställdes två järnvägsförslag.

Vid nästa riksdag 1908 motionerade kvinnor om fri mat åt skolbarn, om nåd för de finnar som deltagit i revolten på Sveaborg, om avskaffande av disciplinär bestraffning av fångar, om böter intill 200 mk för den som på gator och vägar och allmän plats förolämpar en kvinna i omoraliska avsikter m. m. I nästan alla de kvinnliga motionerna kan man avläsa orättfärdigheter varunder kvinnor ha lidit.

Äktenskapsåldern för kvinnor höjdes till 17 år, från 15. Antagligen skulle även motionen angående mannens målsmanskap ha gått igenom därest icke riksdagen plötsligen blivit upplöst. Vid de nya valen fingo kvinnorna ytterligare 6 platser, nämligen 2 från svenska partiet och 4 från det socialdemokratiska eller inalles 25.

Ett förslag om allmän kommunal rösträtt och valbarhet utan penningcensus för alla medborgare som uppnått 21 år antogs, men fick inte tsarens sanktion.

Eiksdagen upplöstes ånyo 1909 innan den hann sammanträda. Och ryska ministerrådet förklarade ogiltiga alla lagar som antagits av riksdagar som blivit upplösta.

Under sådana omständigheter kretsade allas tankar kring landets' vara eller icke vara. Allt annat blev oväsentligt. Kvinnornas bemödanden att åstadkomma reformer förlamades i stort sett, men en och annan viktig fråga upptog deras intresse, såsom fullt medborgarskap för i Finland födda judar, en undersökning rörande de verkningar ett förbud för nattarbete skulle hava för fabriksarbeterskor, moderskapsförsäkring m. m.

Till riksdagen 1911 valdes blott 16 kvinnor beroende . på att när lantdagens arbete under iorhandenvarande omständigheter huvudsakligen måste vara nationalpolitiskt, såvar det relativt likgiltigt om dess medlemmar voro män eller kvinnor.

Vid valen 1913 blevo 21 kvinnor valda, däribland ay svenska folkpartiet fröken Annie F u r u h j e 1 m, fabriks-inspektris Vera Hje 11, fil. d:r Jenny avForselles och lärarinnan Dagmar N e o v i u s, av ungfinska partiet fil. dn: Tekla Hultin och fru Tilda Lothman, av gammalfinska partiet fru Ida Yrjö-Koskinen och fru Eveliina Ala Kulja, av socialdemokratiska partiet 13 kvinnor med olika yrken.

1917 valdes 19 kvinnor nämligen 1 av svenska partiet, Annie Furuhjelm, 6 av de finska partierna, 1 av jordbrukarnas parti och 11 av socialisterna.

Ett nationalförbund har bildats för att ena de två nationaliteternas kvinnor i gemensam kamp för kvinnornas intressen. Dess ordförande är Annie Furuhjelm. Trots de tunga och bekymmerfulla tiderna hålla Finlands kvinnor modet uppe och stanna inte av i arbetet. Ett vackert bevis på deras sega uthållighet är Svenska kvinnoförbundets 19.18 startade organ för svensktalande kvinnor, tidskriften Astra, redigerad av bl. a. Annie Furuhjelm och Helena Westermarek.

Mellan Finlands och Sveriges röslrättskvinnor äro starka band knutna. De följa varandras öden med varmt intresse.

NORGE. Camilla Collett och kvinnoväckelsen.

Camilla Collett1 var den som i Norge utsådde fröet till kvinnofrigörelsekampen. Hon insåg redan som ung att den frihet männen kämpade för egentligen blott gällde dem själva, medan landets döttrar stodo utanför.

1 F. 1813 f 1896 författarinna g. m. prof. Jonas Collett, f. 1813 t 1851Och hon kände bittert männens företräde i fri tillgång till studier och till en omfattande livsverksamhet. Det instängda liv hon förde i hemmet kunde inte tillfredsställa hennes rastlösa och vittfamnande ande. Och hon greps ofta av vemod över kvinnans ställning i samhället.

Efter ett tioårigt, utvecklande äktenskap med en man som »gav den förtryckta .mod» började hon utlösa sina känslor och tankar i skrift och utgav anonymt Norges första moderna roman, Amtmandens dötre1, i vilken hon krävde utrymme för kvinnans individualitet och handlingsfrihet. Hon låter även framskymta ett framtidssamhälle med sundare och värdigare förhållande mellan man och kvinna. Romanen väckte mycket uppseende och

föranledde hela kvinnosaksrörelsen i Norge, alldeles som Fredrika B remers Hertha gjorde i Sverige och Mathilde Fibigers2 Tolv Breve i Danmark.

I sina senare skrifter upptog hon, i djupaste medlidande med det undertryckta kvinnosläktet och brinnande av indignationens heliga eld, en modig kamp för kvinnans rätt och för plats för henne att arbeta och leva.

Kvinnosaken blev för henne mänsklighetens sak. »Tiden

er i nod fra dybet lyder manende, angstfuldt kaldende

roster det er paa kvinden de kalder,» skriver hon.

Kvinnorna måste väckas till insikt om sitt människovärde och sin människorätt, och så griper hon sig an med en djärv och revolutionär strid för kvinnofrigörelsen i den ena skriften efter den andra. De märkliga memoarverken I de lange nsetter och Fra destummesleirm. fl. gjorde henne icke populär. Hon rönte mycket motstånd och kände sig oförstådd och som en ropandes röst i öknen, men upphör ändock inte att ropa. Inte heller minskas hennes okuvliga tro på framtidsväxten hos de idéer hon utströr. Häri var hon optimistisk och lik sin bror Henrik

1 1854.

1 Under pseudonymen Clars Rafael.Wergeland1, han som hade fickorna fulla av björkfrön och frikostigt sådde ut dem var han gick fram, i hopp och tro att de skulle spira och växa.

Till sist fick hon dock uppleva den förståelse som länge hade låtit vänta på sig. När hennes 80-årsdag firades med en lysande fest, brusade kvinnornas beundran och tacksamhet emot henne från när och fjärran, och kvinnosaks-rörelsen stod i fullt flor. De stummes leir fanns ej längre.

Redan i elva år hade universitetets portar varit öppnade för kvinnor på förslag av statsrevisor H. E. B e r n e r2 enligt anmodan av Cecilie Krog, den första som sedai avlade studentexamen. Två år därefter var Norsk K v i n-desagsforening bildad på initiativ av samme H. E. B e r n e r, vilken i det första föredrag som hölls i föreningen genast tog sikte på själva huvudfrågan och behandlade ämnet kvinnorösträtt. Och kvinnorna hade i sex år haft sin egen tappra tidskrift N y 1 ;e n d e, redigerad av Gina Krog. Inte ens en Kvindestemmerets-förening saknades. Den var bildad 1885 med Gina Krog som ordförande. Kvinnorna voro redan övade an-ordnare av stora agitationsmöten, det första hade hållits 1888 med flera hundra intresserade deltagare ur alla samhällsgrupper. Många kvinnliga vältalare och sakliga föredragshållare3 hade utbildats och voro verksamma. Man hade med ett ord hunnit igenom alla förberedande stadier och stod framme vid kvinnornas förnämsta sak, rösträtten. Aktionen för den var i full gång. En första blygsam rösträtt och valbarhet till skolråd för mödrar till skolbarn var förvärvad o. s. v. Camilla Collett hade således alla skäl att gläda sig åt frukterna av sitt lidande och sin strävan.

1 Skald och riksarkivarie, f. 1808 f 1846.

a Sedermera borgmästare i Kristiania.

3 Bland dem fru Anna Bugge Wicksell,Kvinnorösträtten och stortinget,

1886 väcktes en motion i stortinget om allmän rösträtt för män och kvinnor och en om utvidgad rösträtt för män, vari även kvinnor voro medtagna. Förslagen behandlades 1890. Då inlämnade Kvindesagsforeningen sin första petition till stortinget om politisk rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män, undertecknad av 4,533 kvinnor för att stöda det vilande grundlagsförslaget. Konstitutions-kommittén avstyrkte förslaget. Tre av dess medlemmar tillstyrkte det i en reservation. Från några arbetarföreningar hade kommittén mottagit skrivelser till förmån för förslaget.

Efter en ganska stormig debatt i stortinget förkastades förslaget med 70 röster mot 44. Hela högerpartiet tillhörde majoriteten. Främst bland motståndarna stod biskop Heuch. Han var fanatisk motståndare till kvinnans rösträtt och drog för övrigt i härnad mot hela kvinnorörelsen med aposteln Paulus till stöd. Rösträtten skulle göra kvinnorna till »vanskapade missfoster», ansåg han.

Vänstern stod enhällig på kvinnornas sida, på ett undantag när, och försvarade vältaligt kvinnornas sak. Särskilt

utmärkta anföranden höllos av hrr Ullman1 och ffex-elsen2. Kvinnornas iver för rösträtten stegrades härefter oavbrutet. I en mötesresolution uppmanades landets väljare att rösta endast på de kandidater som voro för kvinnornas rösträtt. En rösträttsklubb bildades för att samla för saken intresserade kvinnor till sällskapliga sammankomster. Agitationen grep omkring sig och rösträttsföreningar stucko upp på flera håll.

Ett nytt grundlagsförslag, framställt av Ullman och Wexelsen, behandlades 1893 och tillstyrktes av konstitu-tionskommittén. I stortinget fick det visserligen majoritet,

Folkhögskoleförest&ndare, senare president i odelatinget.

3 Senare biskop i Trondlijem.men 18 röster fattades i den av grundlagen fordrade -'/» majoriteten. ,

1895 behandlades ånyo ett förslag till grundlagsändring. Ävén det tillstyrktes av konstitutionskommittén, men avslogs. Ett förslag av A. Q v a m1 om allmän kommunal rösträtt för män och kvinnor förkastades. Däremot bifölls 1898 ett förslag om allmän politisk rösträtt för män.

Under tiden växte kvinnornas rörelse. Upplysningsarbetet organiseras och upprop utfärdas till landets kvinnor att sluta sig till rösträttsrörelsen och bilda rösträttsföreningar, vilket livligt hörsammades.

Kvindestemmeretsforeningens arbete koncentreras nu kring fordran på kommunal rösträtt. Och en hemställan göres till vänstern att uppta den på sitt program, en begäran som icke beaktades.

Det hade vållat bitterhet bland kvinnorna att man utsträckt männens rösträtt medan kvinnornas alltjämt stode helt utanför. Och detta gav anledning till schism inom rösträttsföreningen. I dess program hade stått »Kvindestemme-retsforeningen arbetar för att skaffa kvinnorna statsborger-lig och kommunal rösträtt». Nu ville en del av medlemmarna göra tillägget: »på samma villkor som för män», medan andra ansågo det vara oförsiktigt att fordra för mycket på en gång. De som höllo på maximiprogrammet som det enda principiellt riktiga utbröto sig och bildade 1898 Landskvindestemmeretsforeningen.2 Det visade sig att denna förening hade den allmänna kvinno-opinionen bakom sig. Inom årets utgång hade den tillväxt med tio filialer. Fru F. M. Q v a m3 blev dess ordförande. Under hennes energiska och kloka ledning tog rörelsen en förut oanad fart och snart var arbetet förträffligt organiserat över hela landet.

Effekten inom den politiska världen av denna väl skötta

1 Senare statsminister i Stockholm.

* Senare ansluten till I. W. S. A.

s F. 1843 g. m. senare Btataminister A. Qvam.organisation förmärktes genast i det att ej mindre än 7 förslag om kommunal rösträtt för kvinnor förelågo i 1898 års storting. Bland dessa var ett från d:r Louise Qvam1 med utförlig motivering, begärande kommunal rösträtt för skattebetalande borgare av båda kön. Detta förslag upptog även gifta kvinnor. En petition insändes av L. K. S. F., undertecknad av 12,000 kvinnor.

1901 väckte tio stortingsmän förslag om allmän kommunal rösträtt för män. Kvinnorna voro utelämnade. Rösträttsföreningarna insände då till stortinget en protest mot varje utvidgning av rösträtten som icke medtog kvinnorna. Denna gång blevo de i någon mån bönhörda och en begränsad kommunal rösträtt beviljades de kvinnor som betalade skatt för en inkomst av 400 kr. i stad och 300 kr. på landet. Samtidigt fingo männen allmän kommunal rösträtt. Kvinnornas sak förordades varmt av talare ur olika partier. En av huvudtalarna var högerns ledare Francis Ha g e r u p.2

Härmed var första steget taget och en stor seger vunnen. Vid valet gingo kvinnorna i Kristiania fram med egen lista och två kvinnor invaldes i stadsfullmäktige. I hela landet var antalet valda kvinnor 98, därav 86 i städerna. Sammanlagt 160 suppleanter utsågos därjämte. Kvinnornas deltagande i valet hade varit synnerligen gott, i städerna ungefär lika livligt som männens, tack vare ett systematiskt vägledande arbete av L. K. S. F. och dess många filialer. Upplysningsmötena voro besökta till trängsel.

1902 visade lagstiftarna ett stort förtroende till kvinnornas omdöme och samvetsgrannhet, i det att de gjordes till

medlemmar av jurydomstolarna.

1903 föll ett förslag om politisk rösträtt för kvinnor. Som skäl angavs att man först ville erfara hur kvinnorna

1 I stortinget fiir utanför stående viicka förslag, blott en stortings-man vill frambiira det.

“ Sedermera statsminister ock minister i Stockholm.

2. — Verdandis småskrifter, 229,begagnade sin kommunala rösträtt Männen voro fortfarande ovilliga att dela med sig av makten.

1905 blev ett märkesår i dubbelt avseende för Norges kvinnor. Folkomröstning angående landets självständighet och 7 :de junibeslutet1 skulle företas, och kvinnornas anhållan att få deltaga i den var lämnad utan avseende. När det sålunda förmenades dem att vara med i »folkets», d. v. s. männens omröstning om fosterlandets frihet, så beslöto kvinnorna att göra en namninsamling för att självständigt uttrycka sin vilja rörande unionsupplösningen. Resultatet blev bortemot 300,000 gillande kvinnonamn, vilka överlämnades till stortingspresidenten Carl Ber-n e r.2 1 ' 1 1

Vid förkunnandet i stortinget av denna om varmt foster-landssinne och stark medborgaranda vittnande handling, reste sig alla dess medlemmar och åhörde stående kvinnornas skrivelse. I det ögonblicket avgjordes i själva verket kvinnornas rösträttsfråga i Norges storting.

Nästa år stod kvinnornas politiska rösträtt på vänsterns, socialdemokraternas och arbetarpartiets program, och 14 juni 1907 beviljades en motion framlagd av konstitutions-kommitténs ordförande Bryggesaa, om politisk rösträtt och valbarhet åt alla kommunalt röstberättigade kvinnor, gifta och ogifta, varigenom 300,000 kvinnor blevo röstberättigade, medan 250,000 fortfarande voro utestängda. Ett förslag om allmän politisk rösträtt för kvinnor föll.

Vid första valet 1909 var kvinnornas deltagande genast ganska livligt. De fördelade sig på de befintliga partierna alldeles som männen och åstadkommo ingen nämnvärd partiförskjutning.

L. K. S. F. fortsatte alltjämt ihärdigt arbetet för allmän kommunal och politisk rösträtt för kvinnor på samma

1 Beslutet om upplösning av unionen med Sverige.

* P. d. statsråd f. 1839 f 1917.villkor som för män och vann 1910 det första målet, den lika kommunala rösträtten.

Denna seger var ett nederlag för statsrådet S o f u s Arctander som både ilagtinget och odelstinget uppträtt som ivrig motståndare till allmän kommunal rösträtt för kvinnor och avrått från sanktion av beslutet. När regeringen tillstyrkte sanktion frånträdde han taburetten.

1912 uppsattes allmän politisk rösträtt för kvinnor på samtliga partiers program och 1913 den 11 juni blev målet fullständigt vunnet. Stortinget beviljade enhälligt allmän och lika politisk rösträtt med därmed följande valbarhet åt kvinnorna på samma villkor som för män.

Så långt var allt gott och väl, men en stor missräkning * har sedan varit att ingen kvinna blivit insatt i stortinget annat än som suppleant. Lärarinnan fröken Anna Rog-stad har som sådan under en kortare tid tagit plats i stortinget. Det hittillsvarande valsättet — majoritetsval i enmansvalkretsar — har gjort det hart när omöjligt för kvinnorna att erövra ett stortingsmandat. Med det i december 1919 införda flertalskretssystemet ha kvinnorna fått bättre möjlighet att få in sina egna representanter. Kvinnor inväljas i raskt stigande antal i de kommunala styrelserna i stad och på land.

Kvinnorna ha även fått tillträde till alla statstjänster utom de militära och de prästerliga. Redan 1916 bekläddes byråchefsplatsen i justitiedepartementet av en juridiskt bildad kvinna.

Samma år antog stortinget med 91 röster mot 14 ett regeringsförslag om en grundlagsändring varigenom kvinnor äro oförhindrade att bli medlemmar av konungens råd. Beslutet fattades som den enkla och naturliga

konsekvensen av kvinnornas rösträtt och valbarhet till stortinget. Det väckte allmän glädje såsom ett vittnesbörd om att Norge på detta vittiga område var ett föregångsland.Hjälpare i striden.

Jämför man de norska kvinnornas arbete och strävan för att få rösträtt med de svenska kvinnornas, så finner man att de förra nått sitt mål med betydligt mindre ansträngning än de senare. När man granskar orsakerna härtill, så är det särskilt en olikhet i omständigheterna i de båda länderna som faller bjärt i ögonen, nämligen den myckenhet av manligt bistånd som beskärts Norges kvinnor. Främst lyser då likt aldrig slocknande blänkfyrar samtliga de stora diktarna. Deras ställning till kvinnofrågan och deras syn på kvinnorna framträdde i snart sagt varenda deras bok och verkade reformerande på det allmänna tänkesättet.

Henrik Ibsen var lärjunge och medkämpe till Camilla Collett och satte genom sina mästerliga dramer under debatt de flesta av de samhälls- och kvinnofrågor för vilka Camilla Collett lidit och kämpat. Härigenom blev han en uppfostrare för sitt folk i kvinnofrågan som i annat. Även Jonas Lie och Alexander K i e 11 a n d erkänna med tacksamhet att de lärt mycket av Camilla Collett.

Den ojämförligt största betydelsen för kvinnornas framgång hade dock W er g elands arvtagare Björn-stjerne Björnson.1 Isin diktning gav han ständigt kvinnobilder av allra högsta etiska värde och hade därjämte förmågan att dela med sig av sin ljusa tro på kvinnorna och deras oumbärlighet i uppbyggandet av den nya värld han hoppades att framtiden skulle medföra. »Ingen av de stora reformer som världen längtar efter kan genomföras utan kvinnorna,» var hans bestämda uppfattning, uttalade i många former och vid olika tillfällen. I sin stora kantat »Lyset», vid universitetets 100-årsfest, kallar han på kvinnorna som ljusets tempelvakt och säger:

1 Diktare och folkhövding, f. 1831 j" 1910.»De kommer, de kommer, de ubrugte krsefter med jubel af alle, som laengtet derefter.»

Denna fasta tillit till kvinnornas bästa och1 säregna krafter bidrog förvisso till att framskapa en ny syn hos männen på kvinnan, varigenom det blev lättare för dem att värdesätta kvinnornas egenskaper. Och denna tillit väckte kvinnornas ansvarskänsla och självförtroende så att de hastigt mognade till de rakryggade samhällsmedlemmar som man inte längre kunde vägra det rättmätiga kravet på helt och fullt medborgarskap.

Det var också mestadels Björnsons vänner och lärjungar bland politici och pressmän som kämpade för kvinnornas rösträttssak och förde den i hamn under allmänt gillande.

*

På tioårsfesten i Norske Kvinders National-r a a d 1914 uppmanade landets statsminister Gunnar Knudsen kvinnorna att organisera sig starkare och starkare och ständigt vidare omkring. Och han gav dem ett vackert erkännande när han yttrade: »Först genom organisation kan den vunna rösträtten skaffa kvinnorna den makt i samhället som de böra ha.»

Det ser ut som om Norges kvinnor inse sanningen i dessa ord till gagn för samhället som för dem själva. Bland deras organisationer må nämnas det livskraftiga Norske Kvinders Nationalraad1 och den senast bildade Kvindernes Vselgerforening utan partifärg.

1 Anslutet till International Couiicil of WomeDanmark,

På 1800-talet.

En nittonårig, blyg liten flicka, M a t h i 1 d e F i b i g e r, utgav 1849 under pseudonymen Clara Rafael »Tolv Breve», vilka i Danmark åstadkommo ungefär samma rabalder i pressen och sällskapslivet som Fredrika B r e-mers H er t ha gjorde i Sverige.

Breven voro egentligen en klagan över en ung kvinnas overksamma tillvaro, men de innehöllo för den tiden häpnadsväckande idéer som verkade avskräckande på somliga och tilldragande på andra och framkallade mycken diskussion, vilket allt grundläde den danska kvinnorörelsen. De nya tankarna hade, förvånande nog, uppstått helt spontant i den unga och ganska isolerade kvinnans inre utan att hon medvetet hade mottagit ringaste impuls

utifrån. Måhända var hela denna s. k. Clara Rafaelstriden orsaken till att kvinnorna fingo lika arvsrätt med männen 1857 och att den ogifta kvinnan befriades från förmyndare och blev myndig vid samma ålder som mannen. En ivrig förkämpe för dessa reformer var den frisinnade politikern 0 r 1 a Lehmann.1

Tiden blev dock inte mogen för en verklig kvinnorörelse förrän 20 år senare efter att G e o r g B r a n d e s år 1869 utgav en översättning av John Stuart Mills bok »Kvin-dernes Underkuelse» jämte förord. Denna outtömligt innehållsrika bok väckte mycken uppmärksamhet och mycken motsägelse och gjorde kraftig verkan.

Nästa år kom kvinnans rösträttsfråga för första gången upp i riksdagen. Och året därpå, 1871, stiftade den kände fredsaposteln och nobelpristagaren Frederik Bajer och hans hustru M a t h i 1 d e »Dansk K v i n d e s a m f u n d» i ändamål att förbättra kvinnans ställning. Samfundet förklarade sig genast för full kommunal och politisk röst-

1 F. 1810 f 1870,, medlem av riksrådets landsting.rätt för kvinnor, men upptog den först senare på sitt program. I snart femtio år har denna kvinnosaksförening fyllt en stor uppgift, speciellt i lösningen av en mängd praktiska kvinnofrågor. Under årens lopp har ett flertal filialer bildats ute i landet och gjort arbetet i vidsträckt mån fruktbärande. : I

1886 bildades en förening KvindeligFremskridts-forening för att väcka och underhålla intresset för politiska och sociala frågor. Dess ordförande blev fru Mathilde Bajer. Och nu begynner agitationen för rösträttssaken.

1888 insände Dansk Kvindesamfund en petition till regeringen med begäran om kommunal rösträtt för ogifta, självförsörjande kvinnor. I folketinget1 motionerade F r e d e r i k Bajer om detsamma, men landstinget2 som var emot att få en ny väljarekår ville ej ens diskutera frågan.

Carl P1 o u g3 höll ett stort tal emot saken. Han kunde gå med på att ge rösträtt åt det lilla fåtal kvinnor som betalade hög skatt men varnar ivrigt mot kvinnornas inträde i det offentliga livet och föreslog en så lydande dagordning: »Eftersom landstinget förmenar att det varken vore i kvinnornas eller samhällets intresse att man tilldelade dem valrätt så övergår det till dagordningen,» vilket skedde.

Med anledning av P1 o u g b dagordning höllos livligt besökta protestmöten på många håll. Vid den schleswigska stenen samlades 10,000 kvinnor till möte.

De danska kvinnorna ha eljest haft relativt få aktiva motståndare till sin sak, men däremot ovanligt många och betydande manliga vänner och förespråkare. I början utgjordes dessa i regeln av lärjungar till den religiösa frihetsmannen och folkuppfostraren G r u n d t v i g.1 På senare

1 Motsvarar vår Andra kammare.

2 Motsvarar vår Första kammare.

3 Författare.

* Historiker och biskop samt grundliiggare av den danska folU-Lögskolauj, f. 1788 187S.tid har den berömde filosofen professor H 0 f f d i n g även intagit en framskjuten ställning till rörelsen genom att stå som ordförande i Männens förbund för kvinnans politiska rösträtt.

Kedan på 80-talet intog rösträttsfrågan en bemärkt plats. 1887 hade en prästfru i Varde, Line Luplau, fått till stånd en adress med ett stort antal underskrifter till stöd för Bajers motion i riksdagen. Och 1889 stiftade hon en rösträttsförening i Köpenhamn i övertygelse om att enda vägen till kvinnornas frigörelse går genom kommunal och politisk rösträtt. Många män slöto sig till. Ej mindre än 11 folketingsmän hade till och med undertecknat uppropet till föreningens bildande.

Ett väldigt möte anordnades snart och refererades i pressen. En rad av efterföljande föredrag och diskussioner satte ytterligare liv i rörelsen och ryckte hastigt upp frågan. 1890 sattes en allmän interpellation av riksdagskandidaterpa i gång över hela landet för att utröna deras ställning till kvinnornas kommunala och politiska rösträtt. Det väckte uppståndelse när en kvinna begärde att få interpellera kandidaten på ett valmöte,

men då intet i vallagen förbjöd det, nekades det i allmänhet icke.

Ftu Luplau var en begåvad och kraftig ledare av rörelsen och förstod att använda alla hjälpmedel. Hon försåg pressen flitigt med artiklar, särskilt fru M e y e r s kvinnotidskrift »II v a d vi vi 1», som var organet för Kvindevalgretsforeningen. Tyvärr gick fru Luplau ur tiden 1891. Härav hämmades rörelsen under många år, men med det nya århundradet tog den ny fart.

På 1900-talet.

En sammanslutning av alla för rösträtten intresserade kvinnoföreningar skedde under fru Louise Nerlundsledning. Den kallades Danske Kvindeforeningers Valgretslorbund och anslöt sig 1904 till I. W. S. A. vid dess första kongress i Berlin.

Behovet av föreningar som uteslutande ägnade sig åt arbetet för rösträtten föranledde d:r Anna Hude att bilda en politisk kvindeforening. Även andra större och mindre rösträttsföreningar med olika läggning uppstodo, såsom Kvindevalgretsklubben, vilken utgav en egen tidning, Kvindestemmeretsbladet, redigerat av fru J o h a n n e Munter, och K r i s t e 1 i g e Kvinders Stemmeretsforening, som på grundvalen av den kristna tron uppmuntrade män och kvinnor att ta del i rösträttsarbetet.

Inom kort växte ett så stort antal rösträttsföreningar fram att en landsorganisation av dem alla blev nödvändig. Landsforbundet for Kvinders Valgret bildades då och verkade uteslutande för samma politiska rättigheter för kvinnor som för män. Ordförande blev fru J o-hanne Rambusch och vice ordförande fru Elna Munc h. Förbundet blomstrade upp med otrolig hastighet och grundade filialer över hela landet. Det anslöt sig 1910 till I. W. S. A.

Landsförbundets propagandaverksamhet sköttes exempla-riskt väl av en kommitté under fru Elna M u n c h s ordförandeskap. I det hela arbetade förbundet med beundransvärd intensitet. Det utgav även en mycket spridd tidning, Kvindevalgret, redigerad av fru Julie Ahren-h o 11.

Efter genombrottet 1901,

I nära trettio år hade huvudföremålet för dansk politik utgjorts av konflikten mellan folketinget och landstinget, varigenom andra frågor hindrades att tränga fram och tillägna sig riksdagsintresset. Men när så regeringsmaktensent omsider övergick till vänstern 1901, så förbättrades därigenom läget inom riksdagen för kvinnornas rösträttsfråga ganska väsentligt.

Emellertid gäckades kvinnornas förhoppningar i det att den liberala regeringen Deuntzer inte upptog alla kvinnor i sitt förslag om allmän kommunal rösträtt 1903, utan endast de ogifta skattebetalande. Landstinget motsatte sig även detta förslag, men gick slutligen efter tre år med på det. Förslaget stupade emellertid på andra hinder.

Rösträttsfrågan fick plötsligen ett storartat uppsving genom I. W. S. A:s lysande kongress i Köpenhamn 1908, vilken lyckades göra hela frågan mer populär. Två år därefter fingo kvinnorna, sin kommunala rösträtt och valbarhet på samma villkor som för män med tillslutning av alla partier.

Vid första valet 1909 deltog i Köpenhamn cirka 70 % av de röstberättigade kvinnorna mot 80 % av männen och 7 kvinnor invaldes i stadsfullmäktige. I provinsstäderna gingo 66 °/o bland kvinnorna till valurnan mot 84 °/° bland männen och i landskommunerna 38 °/o av kvinnorna och 72 o/o av männen. För hela landet var förhållandet 50 % av kvinnorna och 76 % av männen. Inalles blevo 127 kvinnor invalda i kommunalstyrelsen mot 9,770 män. Det gick där som här, att sedan kvinnorna väl blivit invalda försporde de ingen ovilja bland sina manliga kamrater i respektive styrelser. Vid nästa val 1913 blevo de flesta kvinnorna omvalda.

1912 firade Dansk Kvindesamfund sitt 40-års-jubileum i närvaro av bl. a. statsministern, som yttrade att en ändring i konstitutionen vore omöjlig utan att den inneslöts politiska rättigheter för kvinnor. På hösten framställde konseljpresidenten Klaus Berntsen ett förslag till grundlagsändring som gick längre i demokratisering än det av folketinget förut antagna, vilket förslag i sina huvuddrag blev det som tre år senare antogs. Han uttalade bl. a. angående kvinnarösträtten att alla som haintresse för kommunala angelägenheter hade erfarit betydelsen av att kvinnor inträtt i kommunalstyrelsen. Han ansåg det blott som enkel rättvisa att kvinnorna finge samma

politiska privilegier som männen och tog för givet att när den nya författningen bleve antagen så vore därmed kvinnornas rösträtt införd i landet.

Ännu hade frågan diverse kommittéskärseldar att genomgå, men 5 juni 1915 nåddes målet, politisk rösträtt och valbarhet på samma villkor som för män, d. v. s. vid 2-5 år till folketinget och vid 35 till landstinget. Ingen opposition hördes av från något håll. Samtliga partier voro ense om att rättvisan helt enkelt fordrade reformen. Kvinnorna fingo således fullt ut vad de hade eftersträvat och begärt utan minsta avprutning. Och de fingo det mitt under brinnande krig runtom i världen, vilket gjorde än mer heder åt ministären Zahle och alla de män som hade avgörandet i sin hand.

Kvinnorna hade allt skäl att jubla och gjorde det också. Inom en timme efter avgörandet begav sig ett stilfullt festtåg av 12,000 kvinnor till regeringspalatset, där konungens sanktion av det viktiga beslutet just försiggick. Medan en deputation frambar en tacksamhetsadress till konungen sjöngo. kvinnorna i allvarsfylld feststämning Gyrithe Lemches sång »Tiden kalder, se vi kommer». När en adress även lämnats till riksdagen var den högtidliga akten förbi.

Sedan kvinnorna fått rösträtten.

Vid första nyval våren 1918 invaldes 4 kvinnor i folketinget, som består av 140 medlemmar. Det konservativa folkpartiet satte in 2, det radikala 1 och det socialdemokratiska 1. Till landstinget, pom utses dels av konungen, dels av elektorer, valdes 5 kvinnor, I från det radikala partiet.1 från det socialdemokratiska och 3 från vänsterpartiet, vilket parti icke hade satt in någon kvinna i folketinget. Flera kvinnliga suppleanter valdes. Kvinnornas deltagande i valet hade varit livligt.

Bland de i folketinget invalda kvinnorna torde fru Elna M u n c h1 vara den mest framstående på grund av sin begåvning för praktisk politik, sin arbetsförmåga och sin goda akademiska bildning. Hon blev genast satt som ordförande i ett utskott för utredande av det av henne väckta förslaget rörande kvinnors tillträde till statsämbeten.

När kvinnorna hade fått sin rösträtt blev Landsfor-bundet for Kvinders Valgret obehövligt och upplöstes. I stället bildades Dansk Landsforbund for Kvinders Valgret i huvudsakligt ändamål att stöda rösträttssaken i andra länder. Detta förbund som är anslutet till I. W. S. A. är ett uttryck för den internationella samhörighetskänsla som numera binder samman kvinnor i alla länder och världsdelar och som är en av de vackraste och mest välsignelsebringande frukterna av kvinnornas rösträttsrörelse.

ISLAND. Kvinnorna och alltinget.

På denna underbara sagoö, där kulturen sen urminnes tid stått högt, har kvinnornas medborgaranda länge varit stark. På 70-talet deltogo kvinnorna entusiastiskt i striden för Islands självstyrelse och delade till fullo glädjen 1874 när alltinget, som var sammansatt genom allmänna val, blev förklarat oberoende i allt som rörde öns angelägenheter.

Alltinget var gynnsamt stämt mot kvinnorna och beviljade dem 1882 kommunal rösträtt — men icke valbarhet, den

* G. ro. krigsministern och folketingsmannen Petev Mvmch.tillkom 1902. Köstberättigade blevo ogifta kvinnor och änkor som fyllt 25 år och som antingen voro fastighetsägare eller familjeförsörjare eller genom sitt arbete självförsörjande. Dessas antal var dock litet, då endast ett fåtal ogifta och änkor betalade en skatt nog hög att kvalificera dem för valrätten.

Kvinnorna blevo snart, här liksom överallt annorstädes, medvetna om att ökade kunskaper voro nödvändiga att förvärva, om de skulle kunna bli fullgoda medborgare. Kravet på solid skolbildning blev därför det första som framställdes, oaktat de isländska kvinnorna i regeln äro sällsynt belästa. Och snart öppnades elementar- och latinskolorna för dem. Kvinnorna fingo även rätt att studera medicin och att praktisera som läkare.

En förening till förbättrande av kvinnornas ställning bildades 1895. Arbetet inriktades kraftigt på en utvidgning av den kommunala rösträtten, ävensom på vinnandet av den politiska. En petition med 3,000 underskrifter

insändes till alltinget och rönte sådana förstapetitioners vanliga öde att lämnas utan avseende.

Genom I. W. S. A:s kongress i Köpenhamn 1906 stimulerades de isländska kvinnorna ytterligare i» arbetet. De bildade nästa år en rösträttsförening med anslutning till I. W. S. A. och satte genast i gång med en petition om full kommunal och politisk rösträtt och valbarhet och om samma rätt som män till yarje officiell tjänst. Petitionen undertecknades av 12,000 kvinnor och män, ett onekligen imponerande tal, då öns hela invånarantal utgjorde endast

80,000. Denna petition mottogs visserligen väl, men råkade ihop med ett förslag till förmån för männens rösträtt och kunde därför ej få åsyftad och väntad verkan.

Petitionen, som hade haft så stora sympatier bland allmänheten, möttes med invändningar av Islands minister H a f s t e i n. Kammarens president däremot, Björn Jonsson, talade varmt för den. Även konstitutionsko m-mittén var enhällig i önskan om att kvinnorna skalle inneslutas i den nya grundlagsreformen.

1908 utsträckte alltinget den kommunala rösträtten till alla kvinnor och män som betalade skatt i städerna Reykjavik och Hafnarfjordur. 1909 togs steget ut till lika kommunal rösträtt över hela landet — tjänstefolk dock undantagna. Endast en skillnad gjordes, nämligen att kvinnorna fingo rätt att helt enkelt avsäga sig ett val utan att ange något skäl, medan männen först efter sex års tjänstgöring åtnjöto samma rätt. Denna frikostighet mot kvinnorna mottogs icke med tacksam belåtenhet på kvinno-håll, där man inte var hågad för en undantagsställning i skyldigheter lika litet som i rättigheter.

Kvinnorna och den kommunala rösträtten,

Kvinnorna beredde sig samvetsgrant för sitt första tillträde till valurnan. De anordnade upplysningskurser i kommunalpolitik m. m,, så eftersökta att Reykjaviks största sal icke kunde rymma de tillströmmande åhörareskarorna. Icke ens en stickande snöstorm, som en kväll troddes omöjliggöra publikens framkomst, hindrade kvinnorna att infinna sig.

Vid valet visade de sig vuxna den nya rättigheten och slogo världsrekord i plikttroget och talrikt deltagande. Fyra kvinnor invaldes genast i Reykjaviks stadsfullmäktige och en av dem hade till och med större röstetal än någon av de övriga 14 kandidaterna. Kvinnorna gingo fram med egen lista när det visade sig att männen ej voro benägna att ge dem goda platser på sina listor och ej hade tänkt sig mer än 1 kvinnlig representant Många kvinnor före-drogo dock att rösta med männens partier.Fortsatt arbete och seger.

*

Rösträttsföreningens ordförande fru Briet Bjarn-hedinsdottir Asmundsson har varit själen i rörelsen. Hon har gjort propagandaturnéer och bildat rösträttsföreningar på öns förnämsta platser. På alla möten fattades resolution både om politisk rösträtt på samma villkor som för män och om kvinnors rätt till alla statstjänster samt tillträde till högre undervisningsanstalter.

Förre ministern H. Hafstein väckte motion beträffande de två sistnämnda önskemålen och förslaget antogs 1911. Icke ens de prästerliga eller mitiisteriella befattningarna blevo undantagna. Biskopen av Island förklarade till och med att om Paulus hade levat på vår tid skulle han varit den förste att bevilja kvinnornas bön. Senare väckte Hafstein motion om allmän rösträtt för män och kvinnor vid 25 år och förslaget gick igenom, men när det grundlagsenligt skulle behandlas ännu en gång 1912 förkastades det till dels på grund av den dansk-isländska frågan som kom emellan.

Kvinnornas agitationsiver stegrades och kröntes 1915 med framgång. Den 19 juni sanktionerade den danske konungen lagen om rösträtt och valbarhet för Islands kvinnor vid 40 års ålder, med för varje år automatiskt sjunkande åldersstreck till 25 år — samma ålder som männen. Härmed införde Island en ny metod att decimera de kvinnliga väljarnas antal. Denna reduktion lade visserligen en viss malörtsmak i glädjebägaren, men huvudmålet var i alla fall uppnått och segern firades på vackraste sätt med ett kvinnotåg, företrätt av hundratals små flickor, var och en med den nya egna isländska flaggan som också beviljats samma dag som rösträtten. Tåget

gick till alltinget. Alla butiker voro stängda och biträdena hade permission. Platsen framför parlamentsbyggnaden var dekorerad med flaggor och girlander och sånger avsjöngosmedan en deputation uppvaktade alltinget och lämnade en tacksamhetsadress. Glädjen tog sig ytterligare ett värdigt uttryck i det att kvinnorna startade en stor insamling över hela landet till ett efterlängtat nationalsjukhus i Reykjavik.

SVERIGE. Fredrika Bremer.

FredrikaBVemer kan sägas vara roten och upphovet till den svenska kvinnorörelsen och därmed indirekt även till rösträttsrörelsen. Hennes medfödda starka frihetslängtan och plågan av de onaturliga band, som i hennes ungdomstid hämmade och fängslade kvinnorna, gjorde henne tidigt medveten om den beklagliga bristen i deras andliga utveckling och deras personliga frihet.

»Kvinnans liv och lidande bär jag i mitt hjärta,» säger hon senare i livet. Men redan i hennes första romaner kan man skönja tydliga spår av det djupa medlidande och de frigörelsetendenser vilka sedermera alltjämt vidgas och ökas och tvinga henne till kamp vid varje tillfälle som yppar sig. Förutom vad hon lärt av erfarenheterna i sitt eget liv mottog hon starka intryck från England och Amerika där en kvinnorörelse hade uppstått och där hon på 40-talet bevittnade hur en gryende rösträttsrörelse börjat ta form. Slutligen, efter åratals begrundande, fattade hon beslutet att öppet göra sig till förkämpe för de västerländska idéerna om kvinnornas frigörelse. I helig harm, parad med en lika helig upplysningsiver, utsände hon romanen H e r t h a 1856. Den var späckad med emancipations tankar och djärva framtidsidéer som voro så nya för hennes samtid att de ansågos icke blott revolterande och farliga, men även anstötliga. De möttes därför av enrasande och långvarig kritik, på en gång förbittrad och förhånande, både i pressen och salongerna. Enstaka försvarare gjorde diskussionen om boken ytterligare uppseendeväckande.

Den då världsberömda författarinnan förutsåg att hon med denna bok vedervågade, ja, uppoffrade sin stora författarepopularitet, men tvekade dock inte att göra detta offer, viss om att de sanningsfrön boken innehöll voro det värda. Och hon fick rätt. Hertha, som var sprungen ur ett brinnande hjärta och en orubblig tro på kvinnornas mission i samhällslivet, tände en gnista som småningom växte till en flammande eld, en eld som har lyst och värmt och väglett icke blott de många banbrytande kvinnorna i Sverige, men otaliga andra på deras vandring från okunnig-héts- och omyndighetstillståndet på ett trångt begränsat verksamhetsfält ut till kunskap och frihet på vidsträckta arbetsområden, och slutligen till det nyss vunna fulla politiska medborgarskapet.

Ehuru Fredrika Bremer egentligen icke har direkt uttalat sig för politisk rösträtt för kvinnan, så har hon dock antytt sin ställning till frågan i sådana uttalanden som: »Jag har ock mitt Utopia för statslivet och det är huvudsakligen byggt på kvinnans befrielse och upphöjelse genom lag och samhällsanda till sin rätta mänskliga ståndpunkt,» och »Det ropar efter kvinnan i mannens järnhårda, råa och osköna värld. Kvinnor, kvinnor, skynden till hans hjälp.» Och hon talar ofta om vad kvinnan som medborgare i framtiden skall uträtta.

Särskilt i fredssaken hoppades hon mycket av kvinnorna och framställde i den engelska tidningen Times ett förslag till kvinnornas världsfredsförbund, en tanke som då var utopisk men nu mogen och på väg att realiseras. Så långt före sin tid i tanke och handling var Sveriges kvinno-sakspioniär Fredrika Bremer, »den heliga vandrer-skan» som hon blivit kallad.

3. — Verdandis småskrifter. 229.Mycket snabbare än hon drömde om slogo hennes tankar igenom i lagstiftningen som i kvinnovärlden och buro frukt. Innan Fredrika Bremer dog 1865 vid 64 års ålder hade hon sett ett flertal av. sina önskningars och strävandens mål uppnådda, såsom lika arvsrätt och giftorätt i boet för kvinna som för man 1845, ogifta kvinnors delvisa myndighet 1858 och fullständiga 1868, ett högre lärarinneseminariums upprättande 1861 och statens normalskola för flickor 1862, kommunal rösträtt för ogifta kvinnor med egen debetsedel 1862 samt mycket annat som hon hade gått till strids för i sina skrifter såväl som genom brev och besök för att personligen övertyga och påverka vederbörande.

Hon hade »vigt sitt liv» åt förbättrandet av kvinnornas inre och yttre värld och aldrig svikit i arbetet för den stora uppgiften som hon kände som sitt gudagivna kall. Och hon hade lyckats. Nu var kvinnornas självkänsla och deras

sociala ansvarskänsla väckt, och kunskapens källa stod öppen för dem. Mer behövdes ej för att förvissa henne om att kvinnornas sak hade en tryggad framtid. 1848 skrev Fredrika Bremer »Fruktar du stormarna? Endast genom dem kan det veka trädet växa till ett starkt och stort.»

Hon hade utan rädsla kastat sig in i stormarna och tappert ridit ut dem. Nu kunde hon dö lugn i skuggan av det väldiga träd till vilket hon själv hade lagt ned fröet.

»Böcker glömmas, men ett liv sådant som hennes glömmes aldrig.»1

Lagstiftarna på 1800-talet.

Våra största lagstiftare på 1800-talet visade en stark och omutlig rättfärdighetskänsla med hänsyn till kvinnorna. I spetsen går grundlagsstiltaren och regeringsformens ska-1 Citat efier Selma Lagerlöf.pare, Hans Järta. För snart 100 år sedan yttrar han att om också de gifta kvinnorna skulle anses utöva sin medborgarrätt genom sina män, så hade änkor, frånskilda hustrur och myndiga jungfrur rättmätig fordran att få deltaga i lagstiftningen. »Man bör hoppas att vid en blivande förändring av svenska nationalrepresentationen denna rättvisa fordran icke f ö r g ä t e s,» säger han. Men det krävdes ett sekel och ett världskrig för att flertalet medlemmar i riksdagens första kammare skulle nå en så fördomsfri nivå att de-kunde förmå sig att uppfylla detta hopp efter ett intensivt motspjärn mot 35 motioner och 2 kungliga propositioner.

Även den högt uppskattade domaren Johan Gabriel R i c h t e r var en ständig och trofast ivrare för en bättre lagstiftning för kvinnorna. Han genomdrev bl. a. att myndighet för ogift kvinna vid 25 års ålder blev intagen i 1825 års lagförslag. Förut kunde, sedan 1810, ogift kvinna förklaras myndig endast genom kunglig nåd. Motion om myndighet för ogift kvinna vid 30 år hade väckts i bondeståndet vid 1817—18 års riksdag. Förnyade förslag föllo tills 1858 myndighet beviljades åt ogift kvinna som fyllt 25 år, om hon gjorde anmälan hos domstolen. Fem år senare borttogs anmälningsvillkoret. Lika arvsrätt och giftorätt i boet för kvinnor som för män ingick även i R i c h t e r s lagförslag och genomfördes 1845.

Det är att märka att bönder och borgare ställde sig betydligt välvilligare än adeln och prästerna till dessa fundamentala omvandlingar i kvinnans dittills absolut underordnade ställning under mannen. De tycks ha delat R i c h-t e r s på 40-talet uttalade uppfattning att »kvinnan gjort sådana framsteg i bildning, att hon i fråga om sunt vett och klok beräkning kunde mäta sig med den stora mängden».

Med sextiotalets vindar av idealism och humant tänkesätt följde under Louis De Geers frisinnade ministären hel rad av omdaningar i lagar och förordningar till förmån för kvinnor.

En av liberalismens märkesmän, Lars H i e r t a, väckte vid 1851—52 års riksdag sin första motion om inskränkning i mannens målsmanskap och förnyade den sedan sex gånger utan resultat. Däremot lyckas han få till stånd en ordnad undervisning till utbildande av lärarinnor vid ett högre lärarinneseminarium som upprättades 1861. Därmed var grunden lagd till en effektiv kvinnobildning, villkoret för ett raskare framåtskridande mot jämställdhet med mannen. ,

Bland försvararna av kvinnobildningen må östgötabon-den Jonas Andersson ihågkommas, han som yttrade: »När millioner anslås till den manliga befolkningens bildning är det väl inte för mycket om några hundra tusen anslås till kvinnornas, helst det i alla fall är hon som lägger första grundvalen till bildning hos mannen.»

Bristen på jämställdhet mellan anslagen till undervisning av manlig och kvinnlig ungdom är ännu den dag i dag skriande. En Jonas Anderssons stämma kunde ännu en gång behövas och vore efterlängtansvärd, ty våra lagstiftare och andra myndigheter ha ännu inte tillägnat sig den enkla sanning som uttalades redan på 1500-talet av filosoferna och humanisterna Er asmus Rotterdam us och Juan Louis V i v e s att kvinnan ej borde erhålla mindre kunskaper än mannen.

I ett avseende hade verkligen ett litet fåtal ogifta kvinnor ända sedan 1813 och 1817 haft en smula jämställdhet med mannen. »Mö som blivit myndig förklarad» fick nämligen då rösträtt vid prästval, sockenstämmor och kyrkoråd. Detta hade dock mer teoretisk än praktisk betydelse. Helt annorlunda stor räckvidd fick då den

förordning om kommunalstyrelse som antogs 1862. Med den infördes helt obemärkt kommunal rösträtt för kvinnor — ogifta och änkor — som fyllt 21 år och betalat skatt för en inkomst av 600 kronor, vilken reform sedermera genom valen till stadsfull-mäktige och landsting medförde indirekt rösträtt till första kammaren när den gamla riksdagsordningen med de fyra stånden efterträtts 1865 av tvåkammarsystemet.

Sverige var då det första bland de nordiska länderna som gav kvinnorna en kommunal rösträtt som, principiellt sett, innebar ett ofantligt steg framåt i riktning mot fullt medborgarskap. Det skedde utan nämnvärda åtgärder från kvinnornas egen sida. De lade knappt märke till att lagstiftarna hade lagt ut för dem den viktiga bryggan över till samhället, och ytterst få brydde sig om att beträda den under närmaste tjugutal år.

Det är anmärkningsvärt med vilken sympati och värme en mängd framstående riksdagsmän på 60- och 70-talet yttrar sig i kvinnofrågor, besjälade av iver att förbättra kvinnans ställning. Kvinnorna hade goda försvarare och beskyddare i män sådana som representationsreformens skapare, Louis De Geer, den snillrike bankmannen A. 0. W a 11 e n b e r g, grundlagsväktaren och frihetskämpen par prcforence Adolf Hedin, Emil Kcy, Gunnar Wcn-nerberg, Oscar Stackelberg, Teofron Sä ve och många fler. Det kan förtjäna påpekas, att John Stuart Mills förut omtalade bok Om kvinnans underordnade ställning år 1869 utgavs i svensk översättning av A. F. Åkerberg. Ett flertal goda författare ådagalägger på denna tid i sina skrifter ett varmt nit för kvinnornas väl.

Under sådana omständigheter, och medan politiken behärskas av det frisinnade gamla lantmannapartiet, väcker det därför ingen förvåning att F. T. Borgs djärva motion i andra kammaren 1884 om politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor på samma villkor1 som för män rönte så pass stor framgång att den erhöll 44 ja mot 53 nej sedan valbarheten bortskurits. Att frågan avslogs i första kammaren utan votering var mindre underligt på grund av denna kammares medfödda art.

1 Desfa villkor utestiingde su gott som alla gifta kvinnor.Kvinnorna organisera sig.

Det var Lars Hierta som jämte sin dotter Anna1 och fru Ellen Ankarsvärd inbjöd till bildande av en »Förening för gift kvinnas äganderätt», med vilken ett offentligt agitationsarbete bland kvinnor för kvinnofrågor tog sin början. *Denna förening satte för en tid en viss fart på kvinnornas uteblivna deltagande i de kommunala valen i Stockholm. Men först med Fredrik a-Bre m e r f ö r b u n d e ts stiftande 1884 på initiativ av Sophie Adlersparre, f. Leijonhufvud, organiseras en omfattande kvinnosaksrörelse. Marken var beredd genom den redan i slutet på 50-talet av henne och fru R o-salie Olivecrona startade »Tidskrift för Hemmet».

Fredrika Bremerförbundet har hållit vad det lovade och dess verksamhet har varit välsignelsebringande för kvinnorna på många områden icke minst på det ekonomiska. Det har bevakat kvinnornas intressen, framlagt deras synpunkter och önskemål för regering och riksdag och andra vederbörande och ofta bidragit till stora landvinningar, däribland att kvinnor 1889 blevo valbara till skolråd, fattigvårdsstyrelser och fattigvårdsnämnder, vilket var ett stort principiellt framsteg, om också icke mottaget med någon entusiasm, och längre fram den ur kvinnosakssyn-punkt ännu mycket betydelsefullare framgången att en kvinna — fru Emilia Broomé — 1914 kallades till medlem av lagberedningen och där bevakat kvinnornas rätt.

Fredrika Bremerförbundet bildade 1895 en lagkommitté, vilken snart upptog frågan om politisk rösträtt för kvinnan. På dess förslag ingick styrelsen 1899 med en väl motiverad hemställan till regeringen om att taga i övervägande angelägenheten att bereda kvinnorösträtt till andra kammaren. I petitionen vågade man ej gå längre än till den ogifta kvinnan. Framställningen lämnades utan avseende.

1 Sedermera g. m. prof. Gustaf Retziua ocli skaparinna av arbetsstugorna i Sverige.Med det nya århundradet och den livliga agitationen för den aktuella frågan om utvidgad rösträtt för män vaknar kvinnornas rösträttsintresse. De deltaga i folkriksdagar, masspetition m. m., och när så »den outtröttlige kämpen för det rättfärdiga», borgmästare Carl Lindhagen, 1902 väckte motion om skrivelse till K. M:t angående utredning och förslag om rösträtt för kvinnorna vid valen till andra kammaren, tände detta mod och hopp hos ett stort antal kvinnor. Dessa anordnade möten i Folkets hus och annorstädes i huvudstaden, besökta av tusentals kvinnor. För att stöda motionen sattes en petition i gång och fick 5,641 namnunderskrifter. Petitionen inlämnades till riksdagen, men

motionen förkastades med 111 röster mot 64 i andra kammaren och utan votering i den första.

t

F. K. P. R. och L. K. P. R.

Nu var tiden inne för kvinnorna att själva börja strida för sin sak. Visserligen hade Ellen K e y redan för mer än tio år sedan på ivrig uppmaning av d:r David Bergström1 talat för kvinnans rösträtt, men därav följde ingen resning bland dem. Helt annorlunda var nu hela frågans läge. En viss otålighet hade gripit många kvinnor och Lindhagens motion hade givit dem framstöten.

Kommittéer tillsattes nu inom olika samhällsgrupper och slutligen enade dessa sig efter ett av Fredrika Bremerför-bundet anordnat möte och bildade i juni den första »Föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Stockholm» med fru Emilia Broomé som ordförande. Hennes lugna vederhäftighet satte genast sin prägel på föreningens verksamhet Denna F. K. P. R. efterföljdes snart av F. K. P. R. i Göteborg, Hälsingborg och Lund, men när det för tillfället tycktes stanna vid dessa,

1 Senare statarAd.företog förf. till denna skrift, v. ordföranden1 i Stockholms F. K. P. R. från och med hösten 1902, föredvagsturnéer genom stora delar av landet, från de nordligaste till de sydligaste för att väcka och upplysa kvinnorna i frågan och för att förmå dem att bilda rösträttsföreningar.

Ehuru tanken på rösträtt på många håll var alldeles främmande, slog den an, och tack vare en undantagsläst vänlig hållning i pressen, om icke alltid mot själva saken så dock mot den som framförde den, så lyckades det lämpliga personer i landsortsstäderna att utan opposition i all stillhet få till stånd sina F. K. P. R. Därigenom att ett större antal växte upp ungefär samtidigt, gåvo de varandra ett visst skydd, så det hela kunde förlöpa utan buller och motstånd.

1903 sammanalöto sig de då befintliga 23 F. K. P. R. i »Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt» (»L. K. P. R.»). Dess första ordförande blev skolföreståndarinnan fröken Anna Whitlock. Hon grundläde och utarbetade de förträffliga stadgarna i denna organisation, som i fasthet och på samma gång fri självstyrelse söker sin like. L. K. P. Ii. fungerar som en liten republik av förenade stater med en centralstyrelse som består av 1 medlem från varje F. K. P. R. utom för Stockholm som har 3, vilka utgöra ett verkställande utskott »V. IL». Denna styrelse sammanträder en gång om året och fattar däremellan alla beslut genom att besvara de cirkulär som uteändas av V. U. Dessutom har 16 län sitt eget länsförbund till ytterligare sammanhållning och eggande av arbetet i länets F. K. P. R. Länkarna i denna rösträttskedja ha växt raskt och utgjorde 1919 omkring 220 förutom ett tjugutal mindre filialer.

L. K. P. R. inträdde 1904 i den då nybildade internationella rösträttsalliansen2 och har stått i ständig förbindelse med utlandets rösträttsrörelse, bland annat genom

1 Sedermera sekreterare i centralstvrelBens verkställande utskolt • V. U.».

* »T. W. S. A.>regelbundna rapporter i alliansens organ »Jus S u f f r a-g i i», senare kallad The International WomanSuf-f r a g e News.

L. K. P. R:s organisation har väckt beundran både inom och utom landet och tjänat till mönster på många ställen i utlandet. En starkare och bättre kvinnoorganisation iinns icke i vårt land. Inte ens de socialdemokratiska kvinnorna ha, trots sin starka solidaritetskänsla, kunnat prestera något jämförligt

L. K. P. R:s sällsynta sammanhållning och framgång beror icke endast på goda stadgar och mycken entusiasm och duglighet hos föreningarnas ordförande, styrelser och medlemmar, men i ännu högre grad på den högsta ledningen inom V. U. Fröken W h i 11 o c k inriktade arbetet genast från början på upplysning och åter upplysning, och lade därmed den solidaste och bästa grund.

När hon efter åtta års presidium nedlade ordförandeklubban upptogs den för tre år av studierektorn vid Åhlinska skolan fil. d:r Lydia Wahlström, vilken fortsatte i den givna riktningen och därjämte genom sin som

moderatkonservativ ansedda politiska ståndpunkt bidrog att höja rörelsens aktier i högerkretsar. För ett par år återtogs ordförandeskapet av fröken W h i 11 o c k, varefter det övergick till den som redan i många år varit den förnämsta arbetskraften i V. U. bankkassören fröken Signe Bergman1 och slutligen till Sveriges första kvinnliga läkare, den allmänt värderade och avhållna fröken Karolina W i d e r s t r q m, på vilkens lott det föll att få höja segerfanan.

I tio års tid, 1907—1917, var fröken Signe Bergman själen i alla L. K. P. R:s företag in i minsta detalj och den alltid kloka och förtänksamma ledaren av rösträttsrörelsen inom vårt land. När hon hade rodret i sin liand förstod hon att manövrera den tunga farkosten förbi brän-

* Sekreterare i V. U. 1907—191-1, ordförande 1914—1917.ningar och skär och lotsade den igenom brydsamma situationer av många slag.

Det var även till stor del hennes organisatoriska och administrativa talang som gjorde I. W. S. A:s kongress i Stockholm 1911 till ett lysande rösträttsmöte för kvinnor från 26 länder och 4 världsdelar. Kongressen omtalades med överflödande beröm i 264 utländska tidningar. Även den svenska pressen skänkte sin beundran åt arrangemangen och de framstående talarna och ägnade kongressen stor uppmärksamhet.

I det hela taget har pressen i vårt land varit mer vänligt än fientligt sinnad mot rösträttsrörelsen. Visserligen är det ytterst få tidningar som egentligen kan sägas ha kämpat för saken, men lika få om vilka motsatsen kan sägas. Grövre anfall och personliga anfall, som i utlandet ej varit ovanliga, ha knappast förekommit. Vid flera tillfällen har en god handräckning givits t. ex. vid de stora namninsamlingarna under en masspetitåon 1906 och en opinionsyttring 1914.

Dessa mödosamma företag vilade mestadels på F. K. P. R:s medlemmar och gåvo vackra resultat. Petitionen fick 142,128 underskrifter och opinionsyttringen, framlagd vid 1914 års riksdag, hade 351,454 namn' under förklaringen: »Vi undertecknade svenska kvinnor ansluta oss till lera vet på full politisk medborgarrätt för kvinnor.»

Den viktigaste delen av L. K. P. R:s vex-ksamhet har dock mindre gällt en uppflammande agitation än den lugna och sakliga upplysningen. Genom en stor donation av fru Martina Bergman-österberg1 har L. K. P. R. sedan 1912 varit i tillfälle att årligen och länsvis anordna lärorika och mycket besökta s. k. samhällskurser i landsorten. Vid 1917 års kurser uppgick åhörareantalet till

22,000. Större och mindre politiskt neutrala kurser ha förnyade gånger även hållits i Stockholm.

1 Känd för sin banbrytande verksamhet i England för den svenska gymnastikens utbredande bland kvinnor.Under årens lopp ha otaliga föredrag blivit hållna i alla delar av landet, till och med där man endast kommer fram på hästrygg. Föredragshållare och publik ha tävlat i nit och intresse. Kunskap har även meddelats genom hundratusentals broschyrer och flygblad samt genom L. K. P. R:s 1912 startade tidning »Rösträtt för Kvinnor» och en värdefull artikelserie som årligen ingått i omkring 30 landsortstidningar. Ett gott stöd har även givits av Fredrika Bremerförbundets tidskrifter Dagny och Hertha samt av de socialdemokratiska kvinnornas tidning Morgonbris. [i

Det vore mycket att säga om ett tjugutal av de främsta rösträttskämparna. De förtjänade var och en sitt särskilda kapitel, men utrymmet här medger blott nämnandet av några få namn: fru F r i g g a C a r 1 b e r g, fru Ellen Hagen, fröken Anna Lindhagen, d:r Gulli Pe-trini, fru Augusta Tonning och fru Anna W i c k-sell. Vad dessa och andra kvinnors energi och offervillighet ha uträttat överlämnas åt en framtida historia att förmäla.

Sedan 1916 har en särskilt populär rösträttsdag firats, Birgittadagen, av ett flertal F. K. P. R. med föredrag till minne av någon av de många stora och beundransvärda kvinnor inom eller utom landet som äro värda vår tacksamhet.

*

Man torde utan överdrift kunna påstå att sällan om ens någonsin ett sä omfattande och samvetsgrant arbete har

nedlagts på att bereda en blivande väljarekår för rösträttens ansvar, som det L. K. P. R. i 17 år troget har utfört. Detta arbete har även haft till följd kvinnornas ofantligt ökade deltagande i de kommunala valen samt invalet av omkring ett hundratal kvinnor i stadsfullmäktige, och långt över tusentalet i allehanda kommunala nämnder och råd m. m.

Efter 1915 har en stor utsträckning av F. K. P. R:sarbetsfält vidtagits, i det att betydelsefulla aktuella kvinnofrågor, såväl sociala som humanitära, upptagits till behandling. För sådana frågor ha en mängd offentliga möten hållits, där resolutioner fattats och skrivelser beslutats till vederbörande myndighet. Många socialt nyttiga initiativ ha även tagits av F. K. P. R. i landsorten.

Sveriges F. 'K. P. R. ha otvivelaktigt utgjort ovärderliga väckelse- och upplysningscentra för landets kvinnor och därmed ha de utfört en stor och betydelsefull gärning.

Rösträttsfrågan i riksdagen.1

Som förut nämnts framfördes frågan om kvinnans politiska rösträtt första gången i riksdagen 1884 av F. T. Borg. Den rönte i stort sett ett tämligen sympatiskt mottagande i andra kammaren. Därefter försvann den från riksdagens horisont, tills Carl Lindhagen 1902 upptog den genom sin ovan omtalade motion, som fick det oväntat stora antalet av 64 ja mot 111 nej, oaktat även den gifta kvinnan var innefattad i motionens motivering. Då man med säkerhet kunde förutse att motionen skulle falla i första kammaren är måhända det vackra resultatet av omröstningen att förklara så att det hela uppfattades mer som en vacker gest än som en politisk realitet. Men några goda inlägg för kvinnornas sak gjordes emellertid av hrr ,Wiese 1 gren, Carl Nyström och Sjöcrona. Även statsministern von Otter yttrade som sin uppfattning att det vore orättvist att utesluta kvinnorna. Något sakligt bemötande gjordes icke.

Tvä år därefter motionerade herr Lindhagen i andra kammaren om utredning med 30 instämmanden ur liberala samlingspartiet och C. A. Sjöcrona i den

1 Se kvinnorusträttBfrågan i liksdagen 1884—1912 av fil. d:r Gulli Petrini och Carl Lindhagens motion i första kammaren n:r 223 1910.första om rösträtt för kommunalt röstberättigade kvinnor. Under tiden hade kvinnornas rösträttsrörelse uppstått och hunnit visa en stark tendens till snabb utveckling, vilket hotade att göra frågan politiskt aktuell. Tanken på en utredning väckte därför en viss oro i männens rösträttsläger, där man först ville lösa frågan om allmän rösträtt för män, och fruktade att högern skulle kunna få en förevändning att uppskjuta den frågan under väntan pä en utredning rörande kvinnans rösträtt. Andra kammaren avslog Lindhagens motion med 115 röster mot 93 och Sjö-c r o n a s utan votering.

1905 motionerar Lindhagen ånyo om utredning och förslag, stödd av 57 medmotionärer, varibland även socialdemokrater. De socialdemokratiska kvinnorna hade nämligen börjat förlora tålamodet och fordrade öppet av sina partikamrater att de skulle handla i enlighet med programmet från 1889. P’yra högermän yrkade bifall till motionen, medan fyra framstående liberaler uppställde villkor för sitt bifall och betonade att förrän den på dagordningen stående rösträttsutvidgningen för män blivit genomförd och trätt i verkställighet borde intet förslag till medgivande av rösträtt för kvinnor främjas.

1906 motionerar Lindhagen och 7 medmotionärer icke längre om utredning utan begär allmän rösträtt för kvinnor och män. Kvinnans valbarhet ingick ej i förslaget, kanske emedan kvinnorna själva av försiktighet ej ännu hade framfört detta krav.

Och riksdagen beslutar nu en skrivelse till regeringen med begäran om allsidig utredning och av densamma föranlett förslag angående rösträtt för kvinnor, trots lektor Nyströms med fleras mer och mindre övertygande och avskräckande eller gycklande opposition. Herr Nyström ansåg inte att den allmänna rösträttens princip fordrar rösträtt för kvinnor, ty »allmän rösträtt är endast rösträtt för män», och han fruktade att kvinnorösträtten skulle »dränkade gamla väljarna så att de inte skulle kunna räcka upp ett finger».

1907 framträda även socialdemokraterna med egen motion av Branting och 14 medmotionärer om lika, allmän och direkt rösträtt och valbarhet för män och kvinnor. Ej mindre än sex motioner i frågan avslogos vid denna

riksdag.

Den begärda utredningen uppdrogs sent omsider 1909 av den Lindmanska ministären åt professor C. A. Reuter-s k i ö 1 d och chefen för statistiska centralbyrån överdirektör L. Wide 11. Första delen, Reuterskiölds »Om utvecklingen och tillämpningen av idén om kvinnans politiska rösträtt», förelåg färdig våren 1911, och andra delen, Widells »Politisk rösträtt för kvinnor», först ett år senare. Efter sex års väntan kom således den begärda utredningen och innehöll platt intet som i minsta mån kunde skrämma riksdagen från att upphöra med det nu till årlig vana övergångna avslaget av ett större eller mindre antal motioner i frågan.1 Reu-terskiöld hade för sin del kommit till det resultatet att kvinnornas uteslutande beror på att de »icke blivit någon sådan maktfaktor i samhället, vars inordnande i statsorganisationen ansetts vara av praktiskt behov påkallat».

Det var kinkigt för kvinnorna att utfundera hur de skulle kunna bli denna maktfaktor. De avstodo från att försöka nya medel och fortsatte på den en gång inslagna vägen att göra propaganda, vinna motionärer och framför allt att ihärdigt väcka kvinnornas eget intresse för saken.

1909 hade för första gången ett förslag om rösträtt och valbarhet för kvinnor på samma villkor som för män bifallits i andra kammaren. Det var väckt av Karl Staaff och bifölls helt oförhappandes utan votering. Två år senare bifölls Staaffs motion icke längre enhälligt utan med 120 röster mot 92.

1 Tyviirr kimtia do mänga motionärernas namn av utrymmesskiil här ej upptagas.Svikna förhoppningar på regering och riksdag,

Kvinnorna började nu få en viss övning i att se sina förhoppningar gäckade. Redan 1905, när den frisinnade ministären S t a a f f tillträdde och kvinnorna hade anordnat massor av möten, där resolutioner fattats med begäran att kvinnorna skulle medtagas i den k. propositionen, och en deputation blivit sänd till statsministern med samma, begäran, fingo de ett bleklagt nej i stället för det ekande demokratiska ja de hade haft skäl att vänta. Svaret var bestämt avböjande på den grund att »skulle man nu söka utvidga reformen till att jämväl omfatta även kvinnorna så bleve efter regeringens uppfattning med all sannolikhet, för att icke säga säkerhet, följden att hela reformen komme att betydligt försvåras och fördröjas». Och härtill voro de män icke villiga som i 30—40 år fört en ihärdig kamp för männens rösträtt.

Men kvinnorna voro ej hågade att resignera utan sände petitioner direkt till riksdagsmän och vände sig efter regeringsskiftet till den konservativa ministären Lindman. Statsministern svarade att han var fullt medveten om att »kravet på politisk rösträtt jämväl för kvinnor framträder med alltjämt växande styrka och att frågan icke kan utan vidare skjutas åt sidan» — men en så vittgående reform kunde ej beslutas utan att en föregående allsidig utredning förelåg o. 6. v. Därmed var den besvärliga frågan undanstökad för en längre tid framåt.

Det fanns dock ljuspunkter i denna mörka väntans tid. Gift kvinna fick nämligen egen debetsedel 1908, och 1909 blevo kvinnor valbara till alla kommunala förtroendeuppdrag med undantag av medlemskap i landsting. Som de nu voro valbara till stadsfullmäktige fingo de som sådana rösträtt till första kammaren och voro således ett stycke på väg mot det åtrådda politiska medborgarskapet.

Äntligen 1912 framlade den liberala ministären S t a a f fproposition om rösträtt och valbarhet för kvinnor på samma villkor som för män. Detta var ett jättesteg framåt. Propositioner. tillstyrktes av konstitutionsutskottet och bifölls i andra kammaren med 140 röster mot 66. Första kammaren avslog med 86 röster mot 53.

1914 bebådades i trontalet en ny proposition. Konungen förklarade sig »övertygad att rättvisans och statsnyttans förenade synpunkter kräva en utsträckning av den politiska medborgarrätten även åt landets kvinnor». Detta lät ju hoppingivande, men hoppet grusades hastigt när ministären Staaff avgick i februari och efterträddes av den konservativa ministären Hammarskjöld, varefter riksdagen upplöstes. Nyvalen resulterade i en betydlig decimering i de liberala riksdagsmännens antal och stämningen blev dyster.

I debatten i augusti om den liberala motionen gjorde justitieministern Hasselrot ett bevekande och entusiastiskt inlägg till förmån för motionen, vilket dock ej förmådde att rubba en enda högermans ståndpunkt. I oförminskat antal avgåvos högerns nejröster.

Bland de många mer och mindre känslosamma motskäl som på senare tid framförts var även att kvinnorna själva icke önskade rösträtt, varför man borde förskona dem från det »politiska grovgörat». Detta oriktiga påstående hade L. K. P. R. velat avliva och därför beslutat den förut omtalade opinionsyttringen. Med oerhörd energi hade undertecknare samlats från varje vrå av landet, och nu framlades aktstycket i XXX digra folioband i riksdagens »sam-manbindningsbana» i juli 1914.

Utsikterna till någon direkt verkan av kraftyttringen voro emellertid reducerade till ett minimum sedan den i trontalet bebådade propositionen — vilken opinionsyttringen var avsedd att stöda — torkat in och alldeles satts ur spelet.

Den nye statsministerns svar på L. K. P. R:s genast framställda begäran om proposition var avslående, dels emedan han ansåg att ministären var bildad för andra ända-mål och ej ämnade upptaga partiskiljande frågor, dels därför att regeringen inte representerade den homogenitet i sin ställning till frågan om kvinnans politiska rösträtt som den ansåg vara villkoret för en sådan regeringsåtgärd.

Hösten 1916 uppvaktades samme statsminister ännu en gång med en inträngande begäran av L. K. P. R. om proposition. Det nedslående svaret kom i januari till den församlade centralstyrelsen. Ingen proposition kunde väntas vid stundande riksdag. Nu vände sig V. U. till högerpartiets ledare i Första och Andra kammaren, justitierådet T rygger och amiral Lindman med skrivelser som utmynnade i en anhållan om partimotioner. Något resultat härav förspordes icke. Däremot voro vänsterpartiernas förtroenderåd beslutna att framlägga motioner i frågan.

Emellertid avgick ministären Hammarskjöld i mars 1917 och den sedvanliga uppvaktningen gjordes hos hans efterträdare statsminister S w a r t z, till vilken överlämnades en skrivelse till Konungen, undertecknad av L. K. P. R. med instämmande av landets 18 största och främsta kvinnoföreningar. Den sittande riksdagen var den sista i perioden, varför frågan var särskilt brådskande. Svaret blev sedermera nekande.

Före frågans behandling i riksdagen hade den allmänna politiska situationen undergått en så hastig och märkbar förändring att det syntes sannolikt, ja, så gott som säkert, att frågan om kvinnans politiska rösträtt skulle inom några veckor få en lycklig lösning. L. K. P. R. jämte andra kvinnoföreningar inbjöd då till ett storslaget opinionsmöte i Stockholm, där medlemmar av regering och riksdag infunno sig och en resolution fattades med begäran om fullt politiskt medborgarskap. Samma resolution hade fattats på 145 platser i landet.

Redaktör B r a n t i n g interpellerade statsministern om regeringen ville medverka till förutsättningarna för en författningsrevision, som gick ut på 40-gradiga skalans bort-

4. — Ver dandis småtlcriftcr. 229.tagande samt lika och direkt rösträtt till andra kammaren för män och kvinnor. Statsministern besvarade interpella-tionen utan att ens nämna kvinnornas rösträtt. Herr B r a n-ting beklagade att regeringen inte ville ta position i den frågan. Kom så konstitutionsutskottets avstyrkande, och utgången var given. Frågan föll som vanligt i första kammaren. Inte ens ett förslag om återremiss för att åstadkomma ett sammanjämkningsförslag i enlighet med av högern uttalade fordringar kunde vinna majoritet. Högern framhärdade istadigt, utan att ens bekväma sig till ett yrkande på den ytterligare utredning som utskottet hade omnämnt såsom behövlig innan spörsmålet i hela dess vidd kunde prövas. Något yrkande om utredning hade utskottet heller icke gjort. Det var den rena non possumus-politiken. De mest talande skäl, såsom att Sverige nu var det enda av alla de nordiska länderna som icke beviljat kvinnorna rösträtt, att alla olycksprofetior om kvinnorösträttens verkningar slagit slint där den blivit införd och prövad, att England stod i begrepp att införa kvinnorösträtt, att den svenska rösträttsrörelsen skötts med exemplarisk värdighet m. m. — dessa och flera andra skäl betraktades som luft I höstens strid vid andrakammarvalen deltogo kvinnorna livligt. Kvinnliga talare från alla de politiska partierna genomreste landet och agiterade för kvinnorösträtten.

Hoppet stiger och sjunker.

Efter nyvalen 1917 bildades den liberala och socialdemokratiska ministären E d é n. Den uppvaktades oför-dröjligen av V. U. med anhållan om k. proposition. Även moderata kvinnors nybildade rösträttsförening frambar

en skrivelse till Konungen med begäran om proposition på grundval av en högre åldersgräns för kvinnor än för män,automatiskt sjunkande tills den för männen bestämda åldersgränsen inträtt.

Statsministern förklarade att det var regeringens avsikt att framföra den kvinnliga rösträtten. Han ansåg den föreligga i fullt utrett skick. Såtillvida kunde man alltså känna sig lugn, men hur skulle nu förstakammarhögern förhålla sig? Därom visste man intet.

Omedelbart efter riksdagens öppnande tillställdes riksdagens alla ledamöter ett meddelande att Englands kvinnor hade fått rösträtt och att Sveriges kvinnor fordrade att deras fråga löses vid innevarande riksdag. Till firande av de engelska kvinnornas seger avhöllos möten och fester, varvid den engelska rösträttsrörelsens historia genomgicks. Man hoppades mycket av Englands exempel, då detta förut ofta framhållits som ett betydande skäl för Sverige att icke företa en reform som ett så stort kulturland med en så gammal rösträttsrörelse inte hade vågat sig på.

När den k. propositionen var framlagd fattades resolution av 206 F. K. P. R. samt ett antal andra kvinnoorganisationer med yrkan på beslut vid 1918 årö riksdag om rösträtt och valbarhet åt Sveriges kvinnor. Vid frågans behandling i konstitutionsutskottet tillstyrkte majoriteten, men samtliga högermedlemmar reserverade sig under framhållande av det önskvärda i en ytterligare utredning av vissa punkter.

I debatten visade det sig att det halsstarriga motståndet ännu var vid friskt liv. Man hade trott det vara brutet sedan professor K j e 11 é n vid föregående riksdag förklarat sig omvänd, visserligen icke därför att han trodde att kvinnans indragande i politiken gagnade vare sig staten eller kvinnan, men därför att han ansåg att motståndet under nuvarande förhållanden var ännu mindre gagneligt. Men, oberörda av tidens och människornas utveckling och krav framhärdade första kammarens högermän i sitt oresonliga vägrande. I spetsen försvarades ställningen med rörande ståndaktighet av professor H j ä r n e och riksarkivarienC1 a s o n. Statsministerns och justitieministerns utmärkta anföranden föllo på hälleberget. Propositionen föll i första kammaren med 62 röster mot 49 och antogs i andra kammaren med 120 röster mot 49.

L. K. P. R. protesterade kraftigt i pressen och på möten och harmen var stor bland kvinnorna. De kände sig orättfärdigt behandlade, och oförskyllt förolämpade. Och man såg ingen möjlighet att kunna övertyga män som växt fast i ett bakåtvänt betraktelsesätt som tillhörde en för länge sedan förfluten tid. Allt hopp tycktes ute.

Avgörandet,

Då kom räddningen i form av revolutioner i Tyskland och Österrike och ett allmänt stormigt politiskt barometer-stånd i världen. Det upprörda världshavets vågor nådde även Sveriges kuster och framtvingade den stora författningsrevisionen vid urtima riksdagen i december 1918 som krossade den svenska högerns välde. Den bergfasta 40-gradiga skalan lyftes bort. Lika och allmän kommunal rösträtt infördes för män och kvinnor vid 23 år och rösträtt till landsting beviljades vid 27 år, med valbarhet vid 35.

Med svindlande fart hade alltså de kommunalt röstberättigade kvinnornas antal mångdubblats och kvinnorna blivit valbara till landsting och i de större städerna till elektorer, varigenom ett stort antal kvinnor få direkt rösträtt till första kammaren medan alla de övriga ha den indirekta.

Frågan om politisk rösträtt för kvinnan kunde enligt grundlagen icke upptagas till behandling av en urtima riksdag, men den blev dock inryckt i propositionen i form av ett kraftigt programuttalande som godkändes av högern.

Kvinnorösträtten var således lyckligt under tak, och det återstod endast för riksdagen att enligt partiernas över-enskommelse antaga den k. propositionen, som gav kvinnorna politisk rösträtt och valbarhet vid 23 år på samma villkor som för män. Och detta skedde 24 maj 1919 utan votering i båda kamrarna. Oppositionen hade förstummats och förbytte i resignation. Dörren öppnades utan vidare för kvinnorna.

De hade utan njugghet fått fullt ut vad de begärt och kunde därför fira en fullständig seger med anslående fester på många håll i landet. Med fullkomligt lugn motses nu beslutets förnyande vid första riksdag i nästa period

likasom Konungens sanktion.

*

Ofantligt mycket mer än som kan rymmas i denna lilla skrift vore att säga om de många och långa årens kvinnorösträttsstrid i Sverige. Denna beaktansvärda och mäktiga rörelse kräver en fyllig historisk skildring. Här har endast kunnat göras ett utkast, otillräckligt att ge en föreställning om den utveckling i kvinnornas samhällsintresse och ansvarskänsla för det allmänna som skapats och fostrats av dtnna rörelse till välsignelse och gagn för land och folk. fcV-V 1:>,v '‘;v' ';N-. 15. Om skidor och skidlöpning av doc. L. A.

Jågerskiöld. 2:a illustr. uppl.

T8. Om insjöfisket och insjöfiskaren av Carl

Cederström. 2:a uppl.

77. Skönhet för alla ar Kilen Key. 5:e uppl.

78. Om arbetarnas konsumtionsföreningar

AV G. II. t. Koch, 2:a uppl.

70. Några ord om Berzelius av prof. H. G. Söderbaum. 2:a uppl.

80. Om stjärnornas natur av fll. dr AT. V. B. Mordenmark. 2:a uppl.

81. Olika slag av fortplantning inom djurriket av L. A. Jågerskiöld, 2:a uppl.

82. Om lapparna i Sverge av prof. K. B. Wiklund. 2:a uppl.

83. Vad bör Pettersson kalla sig? Kn bok om slJiktnamn av A. Trotsig. 2:a uppl.

84. Renlighet och frisk luft av prof. Hjalmar Ohrvall. 3 e uppl.

85. Om skogsodling av G. t. Paykull.

80. Sagoskalden Hans Christian Andersen av il. Lindgren. 2:a uppl.

87. Det svenska språket i Amerika av 111. dr Gustav Andreen.

88. Om fosterutvecklingen av prof. J. Aug. Hammar. 1. lire uppl.

80. Om fosterutvecklingen av prof. J. Aug.

Hammar, II. 3 e uppl.

*0. Victor Hugo av Hick. Steffen.

öl. Ur bokens historia av 11. SchAck. 2:a uppl.

82. Vår bokhandels barndom av H. Schiick.

93. Författningsstrlden i Finland av red. Valfrid Spungbwy.

94. Människans iniilvsmaskar av 01. dr J. Erik&on. 2 a översedda ocb til Rik-ide uppl.

95. Om individualitetens betydelse för det allmänna bästa av John Stuart Hill,

90. Fornskandlnaviska upptäcktsfärder av Karl Ahleniui,

97. Ur de djurfångande växternas liv av lektor A'. Slarbäek.

98. Råd och anvisningar till Sverges insjöfiskare av dr C. Cederstiöm.

99. Fredsrörelsen på 1890-talet av Anna B. Wicksell.

100. Adolf Hedin av T. Spdngberg, 2:a uppl.

101. Om vården av späda barn av utadsläk. It. v. Pont. 4:e uppl.

102. Om villkorlig dom av A. llydin.

103. De engelska rösträttsreformerna av (/usfaf Siösteen.

104. Träldomen i Norden av li. Sommari». 2:a uppl.

105. Vår kropps egna skyddsmedel mot bakterier av A. StecksM.

106. Gustaf Frödings skaldskap av doc. Buben

G.son Berg. 3:e uppl.

107. Den svenska arbetareskyddslagstiftningen och yrkesinspektionen av jur. kand. G. Stjernstedt.

108. Anders Fryxell av J. Bergman.

109. Allianser mellan arbetare och arbetsgivare av prof. A'. Wicktell.

110. Om folkbibliotek av A. Steenberg.

111. Bad är hälsa av dr li. t. Post. 2:a uppl.

112. Runeberg ar prof. 0. Sylwan, 2:a uppl.

113. Rättigheter och skyldigheter gentemot statskyrkan av juris kand. Georg Stjernstedt. -J;a uppl.

114. Striden om den danska statsförfattningen 1866—1901 av P. Munch.

115. Ryggradsdjurens närmaste förfäder av fll. lic. L. G. Andersson.

116. Handledning vid elementära dissektioner. I. Däggdjuren av prof. J. Aug. Hammar. 2:a uppl.

117. Råd och anvisningar beträffande hönsens skötsel av Jon. Byman. 2:a uppl.

118. De veneriska sjukdomarnas betydslas

av prof. K. Weländer. 2;a uppl.

119. Åkerjorden av A. G. Kjellgren.

120. Om lassning av Georg Brandet. 2:a uppL

121. Om anstaltsvård av sinnessjuka av prof. Frey Svenson.

122. Ett modernt renhållningssystem av dr B. 9. Post. Med 22 fl g1.

123. Regeringsformen av C. G. Bergman.

124. Skråtvånget av A'. Sommarin.

125. Det skönas problem ar Hick. Bergh. 2:a uppl.

126. De i Sverge i stort odlade kulturväxterna av A. G. Kellgren.

127. Kort översikt av vårt livförsäkrings-väsende av S. t. Sneidern.

128. De smittosamma sjukdomarna och hemmen. I. Av dr B. v. Post. 2:a uppl.

129. Socialiststaten och nutidssamhället av prof. Knut Wicksell. 2:» uppl.

130. Handledning vid elementära dissektioner. II. Fåglarna av prof. J. Aug. Hammar. 2 a uppl.

131. Ett hem, dess byggnad och inredning av arkit«.‘iit ti. Ostberg. 4.e uppl.

132. De smittosamrna sjukdomarna ooh hemmen. II. Av dr It. v. Bost. 2 a uppl.

133. Språkforskningens strid mot gällande dogm av 11. Almkvist.

134. Nordisk folktro och fornnordisk religion av prof. //. Schiick. 2:a uppl.

135. Carl Larsson av G. Nordenssan. 2:a uppl.

136. Bruno Liljefors av Tor Hedberg. 2:a uppl.

137. Anders Zorn av Tor Hedberg. 2:a uppi.

138. Naturminnesmärken och naturskydd av prof. Hutger Ser n and er,

139. Tänderna och deras vård av tandliikare A Ib. Lenhardlson. 2:a uppl.

140. Henrik Ibsen av T. Fogelqvist. 2:a uppl.

141. Om rudimentära organ hos människan som bevis för hennes ursprung av proT. Hj. (Jhrvall. 2:a uppl.

142. Första kammaren i Sverge och andra länder av redaktör Y. Spångberg.

143. Det internationella hjälpspråksproble-met av Öl. dr H. H. Gooduin.

144. Kommunal rösträtt i Sverge av 111. kaad. K. J:son Thulin. 2:a uppl.

145. Kommunal rösträtt i utlandet av fil. kand. K. J.son Thulin.

146. Våra vanligaste främmande ord med uttal ocb förklaring av doe. 0. Östergren. 4-.e uppl. Dubbelhäfte. Pris 1 kr.

147. Om lösningar. Hit kapitel ur dou moderna kemien av G. Starr.k. 2:a uppl.

148. Kristendom och moral ar prof. Zdt. Wesfermarck. 2:a uppl.

149. Religion och magi av prof. Edv. Westtr-murck.

150. Jordreformen av Sven Brisman.

151. Vattnet av III. kand. il. Sandqvist.

152. Massornas själsliv och andlig smitta av prof. 11. Gadelius. i» a uppl.

153. Om besatthet och talande med tungomål av prof. B. Gadelius. \>:h uppl.

154. Sinnessjuka och sinnessjukvård av prof. Ii. Gadelius.

155. Förbrytaren och samhället av prof. JS. Gadelius.

156. De gammaltestamentliga böckernas tillkomst av prof. il. Schiick. 2:a uppl.

157. Den Israelitiska litteraturens utveckling av prof. H. Schiick.1*8. Telegrafering utan tråd av civilingenjör

Max Grenander. 2:a Uppl.

169. Kyrkan och prästen enligt Sverges tidigaste lagar av fil. dr Arnold Uralt.

160. Jesu liknelser av doa. Sven Lönborg.

161. Paulus ar doo. Sven Lönborg.

162. Fredsrörelsen och kulturen av B, K$y. 183. SprAk i språket av Gustaf Cederschiöld.

I. översikt av stilarna. 2:a uppl.

164. Språk i språket av Gustaf Cederschiöld.

H. StUgransknlng. 2:a uppl.

165. S. A. Andréc. Ka levnadsteckning:.

166. Charles Darwin av lektor Gottfrid Adlsrt. 2:a uppl.

167. Om kycklingens utveckling i ägget av

prof. J. Aug. Hammar.

168. Flygmaskinen av T. Ångström. 1.

169. Flygmaskinen av T. Ångström. II.

170. Läran om befolkningen av prof. Knut Wicksell.

171. Michelangelo Buonarrotl av L. Lundh.

172. Om hembygdsforskning av folkskollärare

iV. Kdbtrg.

173. William Shakespeare av prof. Erik Björkman. 2:a uppl.

174. Bibel och Babel av doc. David W. Myhrman.

175. Ur grävsteklarnas liv av lektor Gottfrid Adltrt.

176. Instinkt och förståndshandlingar bland

Brävsteklar av loktor Gottfrid Adlerz. uru länge har kvinnan betraktats som mannens egendom av riksantikvarien Oscar Montelius. I. Äktenskap genom rov; äktenskap genom köp.

178. Huru länge har kvinnan betraktats som mannens egendom av riksantikvarien Oscar Montelius. 11. Äktenskap genom

¥åva; kvinnans nuvarande ställning, ill Gustaf Frödings minne av Torsten

180. 1809 års revolution av prof. Nils Sdén.

I. Revolutionens förhistoria.

181. 1809 års revolution av prof. Xils Sdin.

II. Gustav IV Adolfs avsättning.

182. August Bebel. lin biografisk studie av H von Gerlach.

183. Tusen nätter och en natt eller Den arabrlska sagosamlingen av David W. Mghrman.

184. tyedvig Charlotta Nordenflycht av Tngvs

Ost sr gr en.

185. De viktigaste knutarna. Rn handledning för »jöfoik, fiskare, scoutor m. fl. av Hj, Öhrvall.

186. Charles Dickens av Ida B. Goodtcin.

187. Våra vanligaste folkvisor av fil. lic. Sixten llelfrage.

188. Fredrika Bremer av fil. lic. Sverker Kk.

189. Verner v. Heidenstam av Göran Lindblad.

190. Adalen o. Norrlandsfrågan av 0. Buckl.

191. Norrländskt skogsliv av Otto Buckl. 1. 192 Norrländskt skogsliv av Otto Bucht. U.

193. Svensk enighet. Tal av Henrik SchUck.

194. Beethoven av Karl-Erik Forsslund.

195. Mozart av Karl-Erik Forsslund.

196. Det offentliga talandets konst av Odal Ottelin. 1. Innehåll och form. 2:a uppl.

197. Det offentliga talandets konst av Odal Ottelin. il. Talaren och auditoriet. 2:a

uppl.

198. Ernst Ahlgren av Matkias Feuk.

199. Svensk nationalitet 1 Finland av rektor Birik Hornborg.

200. Om det svenska rikets uppkomst av prof. Otto von Friesen.

201. Marcus Aurelius oeh hans tid av prof. Kitiar Löfstedt.

202. Om dövstumhet och dövstumundervia-ning av dövstumlär. I. M. Ingvarsson.

203. Den kommunala rösträtten av fil. dr David Bergström.

204. Ärftligheten och dess lagar av Kjnar Malmberg.

205. Om realism och Idealism av IViedrich van Sckiller. Inledning och övers, av Johan Nordström.

206. Erasmus av Rotterdam. Kn studie av JV. Bergius.

207. Den nytestamentliga textens ursprungliga form av prof. Ivar A. Heikel.

208. Hellenisk utvandring i forntid och nutid av prof. Sam Wids.

209. Om konkurs av Jaris kand. Yngve Östergren.

210. Platons livssyn av N. Bergius.

211. Minnesord över Karl Staaff av advokat

B. k'. Drakenberg.

212. Tal vid minnesstoden över Ernest Renan av Anatole France. övers, av bibi. Hj. Lundgren.

213. Ballonger och luftskepp av Tord K. Ångström.

214. Reformation och renässans av prof. H. SchUck.

216. Den folkliga föreläsningen. I. Mål och medel av lektor Odal Ottelin.

216. Den folkliga föreläsningen. II. Form OCh utförande av lektor Odal Ottelin.

217. Tvåföregångskvlnnor 1 kriget mot kriget av Kilen Keg.

218. Ärftlighetsforskningens resultat tilläm-

Eade på människan av fil. dr H. Federley. ord Byrons liv och diktning av prof. Krik Björkman.

220. Den svenska olycksfallsförsäkringen enl. lagen d. 17 Juni 1910 av Jur. o. 111. kaud. Tage östergren.

221. Dopet och nattvarden av lektor H. Petrini.

222. Författningsfrågan och valproblem 1 dansk belysning av red. Einar Rosenborg.

223. Siffror, som tala sanning och — ljuga av seminarielektor Gösta Setterberg.

224. Landsbygdens elektrifiering av agronom Albin Kison Sorrgdrd.

225. Det ekonomiska förhållandet mellan likta makar.,av o. o. hovrKttsnotarie Y. Östergren. 1. Äktenskap ingÄntma före 1921.

220. Himmelens mekanik av Conrad Lännqvist,

227. Om nyttan av religion av J. Stuart Milt.

228. Kvinnorösträttens historia i främmande länder i kortasto sammandrag av Ann Margrct Holmgren.

Skrifterna redigeras av en av Studentföreningen Verdandi årligen vald Ömåskriftskommitté, hestående av fem medlemmar. Under 1920 utgöres kommittén av: Anton Blanck, docent, Uppsala, Torsten Fogelqvist,r redaktör, Stockholm, Otto v. Friestn, professor, Uppsala, Rutger Semandnr, professor, Uppsala och Hj. Öhrvall, professor, Uppsala (redaktör).

Aterförsliljare erlnllla goda villkor ooli antagas, liven på obetydliga platser, om anhållan diirom göres hos Verdandis Småskriftskommitté, Stockholm.

Ver dan dis småskrifter säljas 1 alla boklådor.